БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят үнэн

КПСС-эй Бурядай обкомой, Улан-Удын горкомой,
Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 118 (8950)
МАЙН
22
ПЯТНИЦА
1959 он

Сэн 20 мүнгэн.

КПСС-эй ОБКОМДО

„Республикын колхоз, совхозуудта, город шадарай [х]амһабариин, туршалгын ажахынуудта эртын огородой эдеэ тариха тухай" КПСС-эй обкомой бюрогой, [Мин]истрнүүдэй Соведэй 1958 оной августын 15-да гаргаһан тогтоолой хэр зэргэ бэелүүлэгдэжэ байһан тухай

[Т]ус тогтоолой хэр бэелүүлэгдэжэ [бай]һан тухай КПСС-эй Тарбага[тайн], Иволгын райкомуудай секре[тар]нууд нүхэд Бурлаков, Ринчино[вай] мэдээсэл, мүн Кабанскын, Бай[кал]о-Кударын, Прибайкалиин, [Заиг]райн аймагуудта энээнэй яма[р] бэелүүлэгдэжэ байһаниие [КП]СС-эй обкомой бюро хаража [үзэб]э. Эртын огородой эдеэ тариха [тал]а город шадарай колхозууд тон [ханг]алтагүйгөөр хүдэлмэри ябуул[на] гэжэ тэмдэглэгдээ. Бии байгаа [теп]лицэ, теплицнэ комбинадуудта [хо]р оройтожо тарилга хэгдээ. Эр[тын] огородой эдеэ парнигуудта [тари]гдаха хүдэлмэриие колхозууд [дүүр]гээгүй. 11750 парнигай рама[...] хэгдэхэ аад, оройдоол 3552 [хэгд]ээ.

[Э]ртын огородой эдеэ ургуулжа [ху]лдадаг Тарбагатайн, Иволгын [айм]агай колхозууд энэ хүдэлмэри [муу]гаар эмхидхэнэ. Тиигэжэ Тар[баг]атайн аймагай колхозуудта тү[рүүн]эй ёһоор 2 мянган парнигай ра[ма] хэгдэхэ аад, миил 847 хэг[дээ]. Иволгын аймагай колхозууд [...]-ниие хэхэ байһан аад, 723 рама [хэг]эн байна. Хушалтагүй газарта [тари]гдаха огородой эдеэнэй расса[дые] ургуулха хүдэлмэри хангалта[гүй]гөөр эмхидхэгдэнхэй. Тарбага[тайн] аймагай колхозуудта капуста, [помид]ор тариха түсэбөө дүүргэхын [тула] 3400 парнигай рама, Ивол[гада] —1884, Заиграйн—1600 парни[гай] рама дуталдана. Кабанскын [айм]агай колхозууд рассадаар орой[доол] 60 процент хангагданхай. Пар[ниг]ай шэнэ рамануудые бариха [түс]эбөө нэгэшье аймаг дүүргээгүй. [Хуш]алтагүй газарта огородой эдеэ[нэй] баян ургаса абахын түлөө кол[хоз]уд ёһотойгоор тэмсэнэгүй. Нэ[ги]й болон минеральна үтэгжүүл[гэ бэ]лдэхэ хүдэлмэри тон муугаар [ябу]улагдана. Олонхи колхозуудта [огор]одой эдеэнэй гектар бүхэндэ [...]0 тонно шэбхэ гаргагдаа. Уһа[луулжа] боломоор газар уһалагда[аг]үй.

[Г]ородой хамһабариин ажахы[нууд], зооветинститудай һуралсалай [тур]шалгын ажахы огородой эдеэ [тари]ха, теплицэ, парнигай рамануу[дые] бариха түсэбөө дүүргээгүй. [Юу]н яахадаа иигээб гэхэдэ, КПСС-[эй] Улан-Удын горком, арадай ажа[хын] совет тусхай хүдэлмэри ябуу[лаа]гүй.

[О]городой эдеэ, илангаяа эртын [эдеэ]э тариха ябадал яахадаа иимэ [байд]элдэ ороо б гэхэдэ, Хүдөө ажа[хын] министерство, дурсагдаг[сан] райком болон аймгүй[сэд]комууд КПСС-эй обкомой бюро[гой], Министрнүүдэй Соведэй тог[тоол]ые бэелүүлхэ хэрэгтэ харюусалга[гүй]гөөр хандаа. Энэ тогтоол соо [уял]алагдаһан хэмжээ-ябуулгануу[дые] дүүргэхэ хэрэгтэ колхознигуу[дые] элсүүлээгүй.

[К]ПСС-эй обкомой бюрогой, Ми[нист]рнүүдэй Соведэй 1958 оной [авгу]стын 15-да гараһан тогтоол [соо] огородой эдеэнэй, хартаабхын [баян]ар ургаса абаха тухай хэлэгдэ[һэн] байгаа. Тэрээниие бодото дээ[рэ]нь бэелүүлхын тула зохихо хэм-

жээн абтаха гэжэ Тарбагатайн, Иволгын райкомой секретарьнуудай мэдүүлгые хараада абаха гэжэ шиидхэгдээ. Мүн огородой эдеэ, хартаабха тариха тушаа Байкало-Кударын, Заиграйн, Кабанскын, Прибайкалиин райкомууд бага анхарал табина гэжэ заагдаһан байна.

Огородой эдеэнэй, илангаяа ногоон мангир, помидор, морковь тарилгые багадхаха гэжэ һэдэлгэ гаргаһан зарим колхозуудай ябуулга буруушаагдаа.

1958 оной августын 15-да КПСС-эй обкомой бюрогой, Министрнүүдэй Соведэй гаргаһан тогтоолые КПСС-эй райком, аймгүйсэдкомууд, Хүдөө ажахын министерство заатагүй дүүргэхээр уялгалагдаа.

Эртын огородой эдеэ абаха, ажалшадта худалдаха тушаа Хүдөө ажахын министерство, КПСС-эй райком, аймгүйсэдкомууд шухала хэмжээ абаха болоо. Энэ зорилгоор иимэ хэмжээ-ябуулганууд бэелүүлэгдэхэ байна:

хушалтатай газарта таригдадаг огородой эдеэнэй агротехникэ һайжаруулагдаха;

рамын хоёрдохи ээлжээндэ таригдаха үгэрсын рассадаар колхоз, совхоз бүхэн хангагдаха ёһотой. Мүн хушалтагүй газарта удаарууланrүйгөөр редискэ тарирдаха болоно;

Заиграйн аймагай «Гигант» колхоздо, Иволгын совхоздо урдань баригдажа эхилһэн теплицнэ комбинадуудай барилга энэ жэл дүүргэгдэхэ;

Тарбагатайн аймагай «Октябрь» колхозой правлени барижа дүүргээгүй байһан теплицнэ комбинадаа хэрэглэн, тэндээ огородой эдеэ хабар, намарай үедэ ургуулжа байхаар уялгалагдаа.

Колхоз, совхоз бүхэндэ огородой эдеэн, хартаабха саг соогоо эрхим шанартайгаар тарирдаха байна.

Огородой эдеэ тариха сагай туршада наг шэбхэ ехээр гаргаха. Огородой эдеэ, хартаабха тарижа ургуулха агротехникэ горьгойгоор һайжаруулагдаха.

Огородой эдеэ тариха звенонуудые хүсэд бүридхэхын, мори унаагаар, шухала хэрэгсэлээр хангахын тула хэмжээ абаха. Огородой эдеэнэй, хартаабхын баян ургаса абахын зорилгоор социалистическэ мүрысөө звенонуудай, тэдэнэй гэшүүдэй хоорондо үргэнөөр дэлгэрүүлхэ.

Эртын огородой эдеэ тариха тухай КПСС-эй обкомой бюрогой, Министрнүүдэй Соведэй тогтоолые городой хамһабариин ажахынуудай бэелүүлхын тула КПСС-эй Улан-Удын горком, арадай ажахын совет хойшолуулашагүй хэмжээ абахаар уялгалагдаһан байна.

Зунай, намарай үедэ һара бүри аймаг бүхэнэй хэды шэнээн огородой эдеэ, хартаабха тушаажа байха тухайнь 5 үдэрэй туршада Министрнүүдэй Совет тодорхойлхо болоо. Тиихэдэ наймаанай организацинууд огородой эдеэ худалдаха ажахынуудтай май һара соо хэлсээ хэхэ ёһотой.

КОЛХОЗУУДАЙ ПОЛИ ДЭЭРЭҺЭЭ

Түрүү арга үргэнөөр хэрэглэгдэнэ

ТАРБАГАТАЙ. (Телефоноор абтаба). Һүүлэй дулаан үдэрнүүдтэ газарай хүрьһэн 10—12 градус дулаасажа, кукуруза тарихада тааруу зохид болоо. Тиимэһээ Тарбагатайн аймагай бүхы колхозууд кукурузаяа тарижа эхилбэ.

Драничная гэжэ газарта «Советская Россия» колхозой кукурузашан Гавриил Калининай звеногойхид тарилгаяа түгэс бэлэдхэлтэйгээр эхилээ. Трактор дээрэ звеное даагшын хүбүүн В. Калинин хүдэлжэ, аба хүбүүн хоёр түрүүшын үдэр 20 гектар дээрэ квадратно-гнездовой аргаар тарилга хэбэ. Квадрадуудынь яһала һайнаар гаргагдаа.

Хүдөө ажахые механизацилха Дээдэ Жэрэмэй училищиин туршалгын газар дээрэ кукуруза тарирдаа. Мүн «Восход», «Искра», «Дружба», «Рассвет», «Коммунизм» болон Калининай, Сталинай нэрэмжэтэ колхозууд кукурузаяа түлэг дундаа тарижа байнхай.

«Октябрь» колхозой суута кукурузашан нүхэр Антонов тарилгаяа бүхыдэнь һайнаар үтэгжүүлэгдэһэн, уһалагдаһан газарта квадратно-гнездовой аргаар хэһэн байна.

Ю. Игумнов.

Түрүүшын гектарнууд тарирдаба

Кировэй нэрэмжэтэ колхозой механизаторнууд Василий Дамбаев, Владимир Цыденов гэгшэд колхозой гол тосхондо дүтэхэнэ, уһалагдадаггүй газарта 15 гектар кукуруза квадратно-гнездовой аргаар таряа. Тэдэнэр СКГ-6 сеялкээр хэмжүүрэйнь проволокые һөөлжүүлэн, оньһон аргаар хажуу тээшэнь болгодог түхеэрэлгэ хэрэглэжэ тарилга хээ. Артелиин механизаторнууд кукурузынгаа тарилгые үргэлжэлүүлһээр.

В. Гумпылов.

Иволга.

Шанда хүртэһэн тракторист

Хабарайнгаа тарилга хаһа саг сэонь дүүргэхын түлөө мүрысөөн Сталинай нэрэмжэтэ (Зэдэ) колхозой механизаторнуудай дунда үргэнөөр дэлгэрээ.

Тус мүрысөөндэ түрүүлһэн механизаторнууд колхозой правлениин, партийна комитедэй мүнгэн шанда хүртэбэ. Тракторист Жамсаран Ганжуров нэгэдэхи һуури эзэлжэ, дамжуулгын Улаан тугхан, мүнгэн шан абаа.

Ц. Сагалеев.

Аха дүү арадуудай хани барисаанай алдарта һайндэр

(Лектор, элидхэлшэд болон агитаторнуудта туһалха материал)

1. Байгша оной июльдэ республикымнай ажалшад өөһэдынгөө түүхын алдарта үдэрые—Россин гүрэнтэй Бурятороной һайн дураараа нэгэдэһээр гурбан зуун жэлэй ойн баярые һайндэрлэхэнь.

Росситай Бурят ороной һайн дураараа нэгэдээшэнь бурят арадай хуби заяае уридшалан тодорхойлһон, тэрэнэй түүхэдэхи гайхамшагта ушар үйлэ болоно. Тэрэ үеын оршон байдал дээрэһээ хаража үзэхэдэ, Росситай Бурят ороной нэгэдээшэнь арад зониие өөһэд хоорондын дайн байлдаануудһаа абарһан, гадаадын добтолгоһоо хамгаалһан, экономико болон соёл культураяа амгалан ёһоор хүгжөөхэ ябадал хангаһан имагтал зүб зам байгаа бшуу. Росситай хуби заяагаа хэтын хэтэдэ холбоод, бурят араднай хүгжэлтынгөө шэнэ замда ороһон, агууехэ ород арадтай аха дүүгэй хани барисаа тогтоожо, тэрэнэй ажахын, ухаан бодолой дээдэ зэргын соёл болбосоролдо хүртэһэн байна.

Росситай Бурят оронойимнай нэгэдэһэн ушар экономическа болон культурна талаараа хүгжэлтэдэнь ехэ һайн удхашанартай байһан юм.

Гурбан зуун жэлэй турша соо аха ород арадтайгаа суг хамта ябажа, бурядууд Россин гүрэнэйнгөө нэрэ солые, эрхэ сүлөөе, бэеэ даанхай байдалые хамгаалалсаа.

Зүгөөр хаан засагта-крепостной байгуулалтын үедэ бурят арад, мүн бусад арадуудтал адляар, хоёр дабхар дарлалта доро байһан тула бодото эрхэ сүлөөтэй болохо, экономико болон соёл культураяа хүгжөөхэ аргагүй байһан юм.

Хаанта засагай, мүн нютагай баяд, ноёдой дарлалтада эсэргүүсэн, Бурят ороной ажалшад ород болон бусад арадуудтай хамта социальна, национальна талаараа эрхэ сүлөөтэй болохын түлөө ходо тэмсэдэг байгаа.

Имагтал Агууехэ Октябриин социалистическэ революциин ашаар, ородой пролетариадай, мүн тэрэнэй манглай бологшо Коммунистическэ партиин хүтэлбэреэр бурят арад бодото зол жаргалтай, эрхэ сүлөөтэй, Автономно Советскэ Социалистическэ Республика гэһэн национальна гүрэн түрэтэй болоо, тиигээд социалистическэ байгуулалтадаа, экономико болон культураяа хүгжөөлгэдөө ехэ илалта туйлаа.

Манай республика дотор олон янзын үндэһэ яһатан ажаһуудаг. Бурядууд, ородууд, эвенкнүүд болон бусад арадууд хани барисаата аха дүү, нэгэ ниитэ бүлэ соо ажаһууна. Энэнь Коммунистическэ партиин ленинскэ национальна сэсэн мэргэн политикын, пролетарска интернационализмын илан мандаһыень элишэлэн гэршэлнэ. Тиимэһээ Росситай Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһээр 300 жэлэйнь ойн баяр манай республикын бүхы арадуудай һайндэр болоно.

Росситай Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһээр 300 жэлэйнь ойн баяр КПСС-эй түүхэтэ XXI съездын табиһан зорилгонуудые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө бүгэдэарадай тэмсэлэй дэлгэрээд байһан үетэй тудалдаба.

Россин гүрэнтэй Бурят ороной нэгэдэһээр 300 жэлэй ойн баярые һайндэрлэхэ тухай тогтоолые республикымнай ажалшад—хүдэлмэришэд, колхознигууд, интеллигентнэр ехэ баяртай урматайгаар угтаба. Энэ гайхамшагта баримта хадаа КПСС-эй Центральна Комитедэй, Советскэ правительствын зүгһөө манай республикын хүгжэлтэ тухай эсэгэ ёһоной анхарал оролдолго гаргадаг байһыень баһа дахин элеэр тодорхойлбо, ленинскэ национальна политикын илан мандаһые шэнээр гэршэлбэ гэжэ манай ажалшад харана.

Росситай Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһэн ойн баярые һайндэрлэхэдөө, Бурят оронoймнай бүхы ажалшад инаг Эхэ орондоо хизааргүй дуратай, үнэн сэхэ байһанаа, Коммунистическэ партиингаа Центральна Комитедые тойрожо нягтаар жагсанхай байһанаа харуулхань лабтай.

Ажахын болон культурна байгуулалтадаа, КПСС-эй XXI съездын табиһан түүхэтэ зорилгонуудые бэелүүлхын түлөө тэмсэлдээ амжалта туйлаха, предприятинууд болон барилгын организацинуудай зүгһөө хахад жэлэйнгээ даабариие, колхозууд болон совхозуудай зүгһөө мяха, һү, үндэгэ, нооһо үйлэдбэрилэн гаргаха, гүрэндэ худалдаха талаар абаһан социалистическэ уялгануудаа бэлзорһоонь урид дүүргэхэ, хабарай хүдэлмэринүүдые эмхитэйгээр үнгэргэхэ, тэжээл бэлэдхэлгэдэ, таряа хуряалгада жэшээтэ һайнаар бэлдэхэ гээшэ Росситай Бурят ороной һайн дураараа нэгэдэһээр 300 жэлэйнь ойн баярые һайндэрлэхэтэй дашарамдан, Эхэ орондоо бэлэглэһэн эрхим бэлэг болохо байна.

2. XVII зуун жэлдэ Бурядай общество патриархально-феодальна түхэлтэй общество байгаа юм. Экономическа болон политическэ талаараа тэгшэ эрхэгүй байһан дээрэһээ дарлуулагшад дарлагшадтаа эсэргүүсэн ангиин тэмсэл ябуулдаг байгаа. Тиимэһээ тэрээниие ангигүй общество гэжэ буржуазна националистнуудай харуулхаяа һэдэдэгынь буруу байһан юм, яахадааб гэхэдэ, тэрэ бэлбол ангиин зүрилдөөндэ нэрбэгдэжэ байһан общество байгаа бшуу.

Росситай нэгэдэжэ байха үедөө бурят угсаатан бэеэ даанхай арад болон бүрилдэжэ байгаа. XII — XIII зуун жэлэй түүхэдэ мэдээжэ байһан булгад, эхирэд, хори болон бусад бурят угсаатан ажаһуудалайнгаа, хэлэнэйнгээ, соёл болбосоролойнгоо талаар монголнуудтай дүтэрхы байһан юм. Үни удаан үргэлжэлһэн түүхын үе соо бурят угсаатан арад боложо бүрилдөөд, монгол хэлэтэй арадуудай дунда бэеэ даанхай бүлэг байһан байна.

XVII зуун жэлэй хорёод оной үедэ ородуудтай бурядууд түрүүшынхеэ уулзаа һэн. Ородой хэдэн отрядууд (1628 ондо Петр Бекетовэй, 1638 ондо Максим Перфильевэй, 1643 ондо Семен Скороходовой, 1644 ондо Василий Колесниковэй отрядууд) Бурят ороноор ябаһан байгаа. Тус отрядууд нютагай арад зонтой холбоо барисаа тогтоожо, тэдэнэй зүгһөө туһада хүртэдэг, дэмжэлтэ абадаг байгаа.

1646 ондо атаман Василий Колесников Дээдэ-Ангарскиин острог бии болгоод, Яруунын нуурнуудай тэндэхи районииe шэнжэлхыень бүлэг хасагуудые эльгээһэн байгаа. Тэдэ хасагууд Яруунын нуурнуудай тэндэһээ Сэлэнгэ мүрэн тээшэ зорижо ябатараа бурядай удамарша ноён Турухай Табунай отогтой ушарһан байна. Турухай Табун хасагуудые хани ёһоор угтажа абаһан бэеэрээ, өөрынгөө мэдэлэй хүнүүдтэй хамта ород гүрэнэй албатан болохоёо хүсэжэ, Колесниковтэ алтан, мүнгэн бэлэгүүдые эльгээһэн байна. Энээн тухайда Енисейн воевода Москвада иигэжэ мэдээсэһэн юм:

«...Удмарша ноён Турухай Табун, Та, хаан түрэлтэниие дохижо мэндэшэлээд, саашадаа Та хаан түрэлтэндэ бэеэ мэдүүлжэ, хаанай хайраһаа хахасангүй байхые хүсэнэ...»

1648 ондо Бурядай удамарша ноён Турухай Табунай элшэтэд Москвада ород хаантай уулзажа, ород гүрэнтэй һайн дураараа нэгэдэһэн тухайгаа тангариглаһан бэшэг барюулһан байна.

Тэрэ гэһэнһээ хойшо бурядуудтай ородууд нягта холбоо тогтоожо, Росситай бүхы бусад бурят угсаатанай һайн дураараа нэгэдэлгэ үргэлжэлһэн байна.

Тэрэ үедэ гүрэн түрын талаар бурядуудай бүрилдэн нэгэдээгүй байһан дээрэһээнь ород гүрэнтэй Бурят ороной нэгэдэлгэнь гансата дүүрэхэ аргагүй байгаа. Росситай бурят угсаатанай нэгэдэлгэнь хэдэн олон жэл соо үргэлжэлөөд, XVII зуун жэлэй һүүлдэ дүүрэһэн байна. Зүгөөр бурят угсаатанай олонхинь XVII зуун жэлэй 50-яад оной эсэстэ Росситай нэгэдээд, хариин феодальнуудай добтолгоһоо Забайкалиин острогуудые хамгаалгада эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан байна.

(*Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта*)

СССР-эй уран зохёолшодой гурбадахи съезд

СССР-эй уран зохёолшодой гурбадахи съезд Кремлиин Ехэ ордоной заседаниин зал соо хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлбэ. Тэрэнэй делегадууд—прозоор бэшэгшэд, драматургнууд, поэдүүд, зохёол шэнжэлэгшэд советскэ литературын шухала зорилгонуудые КПСС-эй XXI съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр бүхы талаарнь зүбшэн хэлсэжэ байна. Коммунистическэ общество үргэн далайсатайгаар байгуулжа эхилһэн үедэ манай Эхэ ороной олон үндэһэтэнэй литературые улам хүсэтэйгөөр хүгжөөн һалбаруулха гэһэн халуун хүсэлөөр нэбтэрһэн, сэдьхэл доһолгомо үгэнүүд съезд дээрэ хэлэгдэнэ.

Майн 20-ной үглөөнэй заседаниие Г. Мусрепов хүтэлбэрилбэ.

Манай республикын литераторнуудай съезд нягта нэгэдэлэй оршон байдалда, шанга шүүмжэлэлтэйгээр үнгэрөө. Литературын партийна шанар, уран зохёолшодой шадабари мэргэжэл тухай асуудалнуудта Эстониин уран зохёолшодой гол анхарал хандуулагдана гэжэ **И. Семпер** (Эстони) тэмдэглэбэ. Литературын гол шухала асуудал—уран зохёолнууд соогоо мүнөө сагай байдал зураглан харуулха асуудал дээрэ тогтожо хэлэхэ зуураа, энэ темэ манай уран зохёолшодой рассказууд, очеркнууд болон шүлэгүүд соо зохихо һуури олонхой, гэбэшье томо зохёолнууд—романуудынай үнгэрһэн саг тээшэ хадуурдаг байһаар гэжэ ажаглаба.

Уран зохёолшо **М. Рыльский** (Украинын ССР) хүндэ үнэн зүрхэнһөө дурлалгын эрхим жэшээ харуулһан классическа литературын уг заншалнууд тухай хэлэбэ. Уран зохёолшо юун тухайшье — модон тухай гү, хадын горхон тухайшье бэшэхэдээ, эсэсэй эсэстэ хүниие харуулдаг ха юм. Леоновой «Русский лес» гэжэ зохёол соо түрэл байгаалияа хамгаалха тухай дүлэтэ үгэнүүд хэлэгдэхэһээ гадна, мүн шэнэ совет хүнэй болбосорон бии болоһон тухай, хуушан сагай түлөөлэгшэдэй хүдэлсэгүй хужүүн, хоротой ябадалда эсэргүү тэмсэл тухай хурсаар харуулагдаһан байдаг гэбэ.

Таджикистанай уран зохёолшо **М. Турсун-Заде** мүнөө сагта юрын тулюурхан, боро хирын номууд хэрэггүй гэжэ хэлэбэ.

А. Чаковский (РСФСР) капиталистическэ оронуудай интеллигенциин дунда боложо байһан хубилалтанууд тухай хэлээ. Дэлхэйе шэнэдхэн хубилгаха хэрэгтэ хурсагуурһаараа хабаададаг, хүн түрэлтэнэй ерээдүйн һайн һайхан байдал байгуулхын түлөө тэмсэлсэдэг үнэн сэхэ, уран бэлигтэй хүнүүд тэдэ оронуудтахи уран зохёолшодой дунда бии. Гэхэ зуура хүнэй сэдьхэл бодолые империалистическэ иргашадта худалдаһан, арад зондоо урбаһан уран зохёолшодшье капиталистическэ оронуудта бии байна гэжэ нүхэр Чаковский тэмдэглэбэ.

Немец уран зохёолшо **Э. Штриттматтер** (ГДР) үгэ хэлээ.

Уран зохёолшо **И. Скала** (Чехословаки) үгэ хэлэхэ зуураа, иигэжэ мэдүүлбэ: Таанадтаа, Танай съездэ, Москвада, Танай жабхалан һайхан орондо хани нүхэдэйтнай—Чехословакиин уран зохёолшодой, Танай анхаралтай уншагшадай—чехословак хүнүүдэй үмэнэһөө амаршалгын тэмдэг болгон Прагаһаа бидэнэй асарһан сирени сэсэг һабшыгаагүй байһаар. Совет эрдэмтэд болон хүдэлмэришэдэй гайхамшаг ухаагаар, уран мэргэн гараар бүтээгдэһэн, манай үеын эди шэдитэ ковёр-самолёт болоһон «ТУ-104» самолёдой борт дээрэ энэ сэсэгнай 2 час 15 минутын туршада һабшыхын тэмдэг ороогүй, һайхан зандаа ерээ. Үнэн хэрэгэй, хүгжэлтэ дэбжэлтын, Советскэ Союзай тала барижа ябаха зол хуби манда тудаһаниинь һайн һайхан байна. Совет хүнүүдэй уран ухаан бидэндэ жэшээ болоно гэжэ уран зохёолшо үргэлжэлүүлэн хэлэбэ.

Англиин уран зохёолшо **Д. Линдсей** социалистическэ реализмын арга методэй уласхоорондын удха шанар тухай энсолон тэмдэглээ.

ВЛКСМ-эй ЦК-гэй секретарь **Н. Месяцев** совет залуушуулай үмэнэһөө съездэ халуун амаршалга хүргэбэ.

Тэрэшэлэн **М. Дудин, В. Имбер, В. Ермилов** гэгшэд үгэ хэлээ.

Съездын майн 20-ной үдэшын заседаниие Иракли Абашидзе хүтэлбэрилбэ. Эндэ СССР-эй Культурын министр **Н. Михайлов,** уран зохёолшо **Н. Грибачев** (РСФСР), уран зохёолшо **Э. Межелайтис** (Литовско ССР), Киргизиин уран зохёолшо **Т. Абдумомунов, В. Солоухин, Н. Чуковский** (РСФСР), **А. Лупан** (Молдави), СССР-эй арадай артист **Н. Охлопков,** дэлхэйн литературын Горькиин нэрэмжэтэ институдай директор **И. Анисимов** гэгшэд үгэ хэлээ.

Индиин уран зохёолшо **Банараси Дас Чатурведи** съездэ амаршалга хүргэбэ. (ТАСС).

СССР-эй арадай ажахын гол шухала фонднуудые шэнээр сэгнэхэ тухай

[П]равительствын шиидхэбэреэр [СССР-эй] арадай ажахын бүхы гол [шу]хала фонднуудынь 1960 оной [янв]ариин 1-нэй байдалаар шэнээр [сэг]нэгдэхэ байна. Социалистическэ [про]мышленностиин гол шухала [фон]днуудынь 34 жэлэй саана — [192]5 оной октябриин 1-дэ түрүү[шын]хеэ бүридүүлэн бэшэгдэһэн [бай]гаа. Энэ үе соо оронoймнай гол [шу]хала фонднууд хэдэн дахин [ехэ]дээ. 1960 ондо арадай ажа[хын] гол шухала бүхы фонд[нууд]ай шэнээр сэгнэгдэн бүридүү[лэгд]эхэ үедэ гэр байранууд, барил[га], түхеэрэлгэнүүд гол шухала [фонд]нуудта ородог бусадшье ба[йгуул]ганууд һайнаар сэгнэн тодор[хойл]огдохо байна. Энэ ажалай хэг[ээр]э дүүрэхэдэ долоон жэлэй тур[шада] соо манай арадай ажахын ма[тери]ально-техническэ базые саашань хүгжөөхэ тушаа хэдэ хэдэн хэмжээ-ябуулгануудые хараалха гол шухала баримта боложо үгэхэ юм.

Гол шухала фонднуудые шэнээр сэгнэхэ түрүүшын зүблөөн СССР-эй ЦСУ-дэ майн 18-да эхилээ. Союзна республикануудай статистическэ управленинүүдэй начальнигууд, хүгжэнги промышленностьтай зарим областьнуудай, министерствонүүд болон ведомствонүүдэй хэдэ хэдэн совнархозуудай, проект зохёодог организацинуудай, промышленна предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд зүблөөндэ хабаадалсана. СССР-эй ЦСУ-гэй начальник В. Н. Старовскиин зүблөөн дээрэ түрүүлэн үгэ хэлэһэнэй удаа ЦСУ-гэй начальнигай орлогшо Л. М. Володарский, таһагай начальник А. А. Беляков элидхэлнүүдые хэһэн байна.

Аха дүү арадуудай хани барисаанай алдарта һайндэр

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

Тиимэ болэхолоороо, XVII зуун жэлэй 50-яад оной эсэс хадаа Россин гүрэнтэй бурядуудай бодотооро нэгэдэһые түгэсхэһэн, бурят арадай түүхэдэхи гайхамшагта үе болоно. Тиимэһээнь Росситай Бурят эроной һайн дураараа нэгэдэһээр 300 жэлэйнь ойн баярые 1959 ондо һайндэрлэхэ гэжэ шиидхэгдэнхэй.

Бурят угсаатанай ород гүрэнэй албатан болохотойнь хамта бэхижүүлэгдэһэн пунктнууд—острогууд баригдажа эхилһэн юм. Тэдэ острогууд сэрэгэй удхашанартай байхаһаа гадна, урдань арадуудай экономическа ажабайдалда ехэ үүргэ дүүргэһэн байна.

Острогууд баригдаад, тэдэнэй хажуугаар албата хүнүүдэй, ород тарялашадай һуурин газарнууд бии болоходоо, ород, бурят зоной хоорондохи экономическа харилсаанай хүгжэлтэдэ туһалһан юм.

Тэрэ үеын түүхын оршон байдалда Росситай Бурят ороной һайн дураараа нэгэдээшэнь ехэ һайн удхашанартай үйлэ хэрэг байжа, Бурят ороной социальна, экономическа, культурна талаараа хүгжэлтэдэнь туһалаа. Росситай нэгэдэхэтэйнь хамта, Бурят орэн дотор таряан ажал, элдэб олзоборилго хүгжэжэ захалаа, Россин нэгэ ниитэ дэлгүүртэ оролсоод, нютагай дэлгүүр үргэжөө. Эдэ бүгэдын ашаар бурядууд ород арадтай бүри дүтэ болор.

Ород, бурят арадуудай хани барисаан Эхэ оронойнгоо алдар солын, бэеэ даанхай байдалай түлөө тэдэнэй хамтын тэмсэл соогуур хүгжөө, бүхэжөө. Ород хасагууд, тэрэшэлэн XVII зуун жэлэй хоёрдохи хахадта эмхидхэгдэһэн бурят хасагууд хамта ябажа, турагуудта, японтондэ эсэргүү, мүн бусад дайнуудта Эхэ оронео хамгаалхадаа эрэлхэг зориг, баатаршалга гаргаһанай түлөө үндэр дээдэ магтаалда хүртэдэг байгаа.

Ородууд болон бурядуудай хоорондохи хани харилсаан экономическа холбоо барисаагаар хизаарладаггүй һэн. Баһа ажаһуудалай, түрэл, бүлын талаар тэдэнэр хоорондоо дүтэрхы харилсаатай боложо, тэдэнэй хани барисаан улам хатуужадаг байгаа.

3. Бурят ороной арадуудай экономическа, ниитын, политическэ талаар хүгжэлтэдэнь ородой ниитын түрүү ажал-ябуулагшад ехэ нүлөө үзүүлдэг бэлэй.

Ородой түрүү интеллигенциин түлөөлэгшэд бурядуудай түүхые, хэлые, ажаһуудалые, ажахые анха түрүүн шэнжэлэн үзэгшэд байһан юм. Тэдэнэй үрэ ехэтэ ажал-ябуулгань Бурят ороной экономическа талаараа хүгжэлтэдэ, бурядуудай оюун мэдэрэлэй ургалтада, ород арадтай бурядуудай хани барисаанай саашадаа хүгжэлтэдэ туһалаа.

Забайкалида сүлэлгэндэ ерэһэн ород революционернүүд—декабристнууд Бурят ороной арадуудай оюун мэдэрэлдэ гүн ехэ нүлөө үзүүлһэн байна. Забайкалида сүлэлгэндэ байһан декабристнууд Н. А. Бестужев, М. А. Бестужев, К. П. Торсон, В. К. Кюхельбекер, И. И. Горбачевский болон бусад бурят арад зоной дунда гэгээрэлэй ехэ ажал-ябуулга хэһэн юм.

Ородой наукын түрүү түлөөлэгшэдэй нүлөөн доро, мүн тэдэнэй хүтэлбэреэр Д. Банзаров, М. Хангалов, Г. Цыбиков зэргын түрүүшын эрдэмтэд бурядуудай дундаһаа урган гараһан байна.

Түүхын хуудаһанда большевигүүдэй партиин бии болохотой хамта ород, бурят арадуудай хани барисаан хүгжэлтынгөө шэнэ үедэ ороһон юм.

Забайкалида капитализмын хүгжэлтэ, илангаяа Сибириин агуухэ түмэр замые барилга хадаа Бурят орон дотор промышленна пролетариадай ургалтые түргэдхөө, нютагай зоной дунда тэрэнэй нүлөөе ехэ болгоо, революционно үзэл суртал дэлгэрүүлээ.

Элитэ революционернүүд И. В. Бабушкин, М. В. Фрунзе, В. К. Курнатовский, А. А. Костюшко-Волюжанин, Е. Ярославский, В. М. Серов гэгшэд, тэрэшэлэн Дээдэ-Үдын социал-демократическа бүлэгэй ажал-ябуулагшад— А. А. Гольдсобель, М. П. Ковригин, А. А. Гордеев, И. Г. Шульц гэгшэд Бурят орон дотор революционно хүдэлөөнэй хүгжэлтэдэ, социальна болон национальна талаараа эрхэ сүлөөтэй болохын түлөө бурят арадай тэмсэлдэ, түрүүшын революционно организацинуудые эмхидхэлгэдэ, хаанта засагта эсэргүү тэмсэлдэ, Забайкалиин хүдэлмэришэн ангиие, ажалша таряашадые элсүүлгэдэ гайхамшагта үүргэ дүүргэһэн байна.

Тэрэшэлэн нютагай ород зоной дундаһаа К. А. Маслов, И. Л. Ковалев, Н. П. Данилов (Мишарин) болон бусад революционернүүд урган гараа.

Большевигүүдэй парти түрүүтэй ородой пролетариадай хүтэлбэри доро Бурят ороной олониитэ ажалшад 1905—1907 онуудай революцида, 1917 оной февральска буржуазно-демократическа революцида эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан юм. Бурят зоной дундаһаа Ц. Ц. Ранжуров, М. М. Сахьянова болон бусад түрүүшын революционернүүд урган гараа.

4. Агуухэ Октябриин социалистическэ революциин илалта бүхы дэлхэйн түүхэдэ шэнэ үеые нээһэн юм.

Большевигүүдэй партиин хүтэлбэри доро Бурят ороной хүдэлмэришэд болон үгытэй таряашад зэбүүрхэмэ мүлжэлтэтэ байгуулалтые усадхажа, Бурят орон дотор Совет засаг тогтоохо хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа бэлэй.

Хариин сэрэгэй интервенциин, мүн граждан дайнай жэлнүүдтэ ород, бурят, эвенк арадууд гартаа буу барин, суг хамта ябажа, түрэл Совет засагайнгаа түлөө байлдаһан юм.

Большевистскэ организацинууд, мүн тэдэнэй эдэбхитэй ажал-ябуулагшад А. П. Вагжанов, И. А. Кузнецов (Воронов), Н. Е. Широких-Полянский, В. Н. Изаксон, Г. Т. Петров-Трофимов, Г. И. Камылин болон бусад большевигүүд хадаа хариин интервентнүүдтэ, сагаантанай сэрэгүүдтэ эсэргүү тэмсэлдэ хүтэлбэрилхы үүргэ дүүргэһэн байна. Е. В. Лебедев, П. С. Балтахинов, А. П. Смолин, П. П. Смолин, Е. Ф. Савельев, Е. Л. Петров болон бусад партизанска отрядуудые хүтэлбэрилөө һэн.

Манай Эхэ ороной арадуудые, тэрэ тоодо бурят арадые Совет засаг хэдэн зуун жэлэйнь гээгдэлһээ һалгаан абараад, совет арадуудай нэгэ бүлэ дотор тэдэнэй алишье талаараа хүсэдөөр, эрхэ сүлөөтэйгөөр хүгжэхынь тулада хизааргүй ехэ арга боломжо олгоо.

Бүхэроссийска Центральна Гүйсэдхэхэ Комитедэй Президиумэй тогтоолой ёһоор, 1923 ондо Бурядай Автономно Советскэ Социалистическэ Республикые эмхидхэлгэ Бурят ороной ажалшадта түүхын туйлай ехэ удхашанартай үйлэ хэрэг болоно. Тиигэжэ бурят араднай түүхэдэ түрүүшынхеэ өөрын гүрэн түрэтэй болоо.

Республикын эмхидхэгдээд, Совет засагай жэлнүүдтэ тэрэнэй экономико болон культурын һалбаран хүгжэһэн ушар национальна асуудалые зүбөөр шиидхэһэнэй эли тодо үльгэр жэшээ болоно. Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин ленинскэ национальна политикын илан мандаһыень баһа дахин гэршэлнэ.

5. Бурят оромнай элдэб зүйлнүүдээр ехэ элбэг. Хизаар нютагаймнай барагдашагүй баялигта, үзэсхэлэн һайхан байгаалида наука болон культурын хүнүүд үнинһөө хойшо анхаралаа хандуулдаг байгаа. Ородой агуухэ уран зохёолшо А. П. Чехов урдань иигэжэ бэшээ һэн: «Сэлэнгын үзэсхэлэн һайхан гээшэнь аргагүй, тиихэдэ Забайкалида үгы юумэ үгы, дууһан бии: Кавказшье, Псёл мүрэнэй уужам гол нугашье, Звенигородской уездшье, Дон мүрэншье. Үдэрынь Кавказаар харайлгажа ябатараа, һүнинь—Донской губи талаар гүйлгэжэ ябахаш, үглөөгүүр һэреэд харан гэһээшни, Полтавска губерни бэеэрээ, хэдэ мянган модо нэмжыһэн тала дайда байжа байха... Забайкали гайхамшагтай һайхан даа. Эндэ Швейцари, Дон болон Финляндиин үзэсхэлэн һайхан зүйлнүүд булта бии...».

Бурят оронойМнай дайдада вольфрам, молибден, үнгэтэ болон шухаг металлнууд, шулуу нүүрһэн, түмэрэй руда, слюда, графит, үнгэ бүриин үнэтэ шулуунууд, химическэ болон барилгын индустрида шухала түүхэй эд элбэг. Бурят оромнай ой модоор Финляндиһаа баян юм. Ой тайгаарнай үнэтэй ангууд, Баргажанай суута булганшье олон. Хада уулаарнай, тала дайдаарнай мянга түмэн адууһа малай бэлшэхэдэнь ехэ таатай зохид бэлшээри бии.

Түрэл нютагтаа дуратай, байгаалиин шэрүүн шэмэрүүн уларилтай тэмсэжэ шададаг, ажалай дүй дүршэлөөр баян гайхамшагта хүнүүд Бурят орондо олон.

Зүгөөр Агуухэ Октябриин Социалистическэ революциин урда тээ энэ һайхан нютагнай экономическа, культурна талаараа ехэ гээгдэнги, хаан засагта Россин заха хизаар байһан юм. Эндэ промышленность байгаагүй. Республикын тогтохо үедэ манайда жэжэхэн, ахир өөдэгүй 10 гаран предприяти тоологдодог һэн. Тэрэ үедэ хүгжэнги һанаатай алтанай промышленностьда хүндэ хүшэр гар ажал хэрэглэгдэдэг, алтанай уурхайнууд хайра гамгүй, зэрлиг ёһоор ашаглагдадаг байгаа. Совет засагай түрүүшын жэлнүүдтэ промышленностиин продукцинь республикын арадай ажахын бүхы продукциин миил 10—15 процентнь болодог һэн.

Коммунистическэ партиин, тэрэнэй ленинскэ Центральна Комитедэй хүтэлбэреэр, Советскэ правительствын саг үргэлжын анхарал оролдолгоор, ород арадай, мүн манай ороной бусад арадуудай һайн һайхан сэдьхэлэй туһаламжаар, хүдэлмэришэд, колхознигууд болон интеллигенциин шэн габьяатайгаар ажаллаһанай ашаар, Бурят оромнай дайнай урдахи табан жэлнүүдэй үедэ индустриально-колхозно республика, түрүү советскэ автономно республикануудай нэгэн болоо.

Бурят оронойМнай байгаалиин туйлай ехэ баялиг совет хүндэ аша туһатай байхаар хэрэглэгдэдэг болонхой. Советскэ Союз дотор томохон вольфраммолибденэй баялигай һуури дээрэ Зэдын вольфраммолибденэй комбинат шанаржуулгын фабрикатайгаар баригдаа. Олон мянга хүн зонтой мүнөө үеын социалистическэ город эндэ урган бэдоо.

Республика дотор шулуу нүүрһэнэй промышленность байгуулагданхай. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай урда тээ ашаглалгада ороһон Галуута-нуурай шахтанууд республикынгаа промышленность болон транспортын хэрэгсэлнүүдые түлишөөр хангахаһаа гадна, мүн хүн зоной ажаһуудалайнь хэрэгсэлые хангана.

Алтанай промышленность имагтал совет үедэ ёһотой индустриальна үндэһэ һууритай болоо. Хүндэ хүшэр гар зэбсэгүүдэй орондо, хүсэн түгэс драга, скрепер, бульдозер, экскаваторнууд хэрэглэгдэнэ.

Республикамнай оронойнгоо ажахыда ой модо элбэг ехээр үйлэдбэрилжэ үгэнэ. 30 гаран миллион гектар үргэн ехэ ой тайгымнай барагдашагүй баялигые мүнөө үеын техникээр зэбсэгжэһэн 12 леспромхоз ашаглан үйлэдбэрилнэ.

Дайнай урда тээхи табан жэлнүүдэй үедэ, Бурят эрондомнай Ленинэй орденто паровозо-вагонно завод, шэлэй механизированнэ завод, мяханай-консервын комбинат, мелькомбинат, загаһанай комбинадууд, мотор болон судна заһабарилха заводууд, ой модоной заводууд гэхэ зэргын промышленна томо предприятинууд байгуулагдаа.

Урдань уезднэ бишыхан город Верхнеудинск байһан, Улан-Үдэ хото мүнөө индустриальна политическэ болон культурна томо центр, Совет Бурят эроной ниислэл хото болонхой.

Ороноо индустриализацилха, гээгдэнги национальна заха хизаарнуудые хүгжөөхэ талаар ленинскэ политикые бэелүүлһэнэй ашаар республикын түхэл шарайнь үндэһөөрөө хубилаа. Бүри 1940 ондо томо промышленностиин бүхы продукциин хэмжээнь 1923 онойхиһоо 70 дахин ехэ болоһон байна. Энэ үе соо предприятинуудай тоонь 18 дахин олошороо.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ республикын промышленность амжалтатайгаар хүгжөө. Олохон предприятинууд фронтын захилнуудые дүүргэһэн, фронт болон тылэй хэрэгсэлнүүдтэ шухала шэнэ зүйлэй промышленна продукци үйлэдбэрилжэ гаргаһан байна.

Дайн сэрэгэй хүндэ хүшэр үедэ олохон эрэгтэйшүүлэй фронт ошоходонь, промышленна предприятинуудта эхэнэрнүүд, эдиршүүл ерэжэ ажаллаһан байна. Тиигэбэшье республикымнай промышленность, бүхы оронойнгоо промышленностьдал адляар, урдахи зорилгонуудаа амжалтатайгаар дүүргэһэн юм. Республикын олохон предприятинууд социалистическэ мүрысөөндэ илажа гараа һэн. Паровозо-вагонно завод, республикын хэлхеэ холбоонойхид, ороноо хамгаалгын Гүрэнэй Комитедэй дамжуулгын Улаан тугые нэгэнтэ бэшэ абаһан байна. Мяханай комбинат, Улан-Үдэ станциин депогой паровозно ажахын отделени, шэлэй механизированнэ завод ВЦСПС-эй, мүн тусхайта наркомадуудай дамжуулгын Улаан туг абаһан юм.

Дайнай һүүлээрхи жэлнүүдтэ Бурят орон доторнай социалистическэ промышленность саашадаа хүгжэһэн байна. Сэмбын фабрика, мотор заһабарилдаг хоёр завод, Кяхтын гуталай фабрика, Темлюйн цементнэ завод, Кяхтын трикотаж-ээрэлгын фабрика хэдэ хэдэн леспромхозууд, барилгын материалнуудые үйлэдбэрилдэг предприятинууд, Бичурын сахарай завод ашаглалтада оруулагдаа. Мүнөө үедэ республика дотор түрүү техникээр зэбсэгжэһэн 300 гаран предприяти ажаллажа байна. Промышленностьдашье өөртэнь ехэ хубилалта болоо. Хүндэ промышленность улам бүри булюу байдалтай боложо байна.

Зураг дээрэ: Москва. Шулуун хүүргэ дээрэһээ Кремлиие харахада. ТАСС-эй фотохронико.

БурАССР-эй индустриальна хүгжэлтэнь Зүүн Сибириин экономикодо тэрэнэй үүргые ехэ болгоо. Зарим һалбаринууд тушаа абажа харахада, Зүүн Сибириин областьнуудай дунда республикамнай түрүү һуури эзэлнэ. Жэшээлхэдэ, Зүүн Сибирьтэ үйлэдбэрилэгдэдэг сонхын шэлэй, мяханай консервын, нооһон бүдэй 100 процент, шухаг металлнуудай холисын—50—60 процент, загаһанай—38—40 процент, цементын—37,6 процент республика доторнай үйлэдбэрилэгдэнэ.

Шэнэ промышленна предприятинууд улам үргэн далайсатайгаар баригдана. Барилгын материалнуудай Татауровска комбинат һаяар ашаглалтада ороохонь. Силикатна блогуудые үйлэдбэрилхэ Улан-Удын завод, түмэр-бетон зүйлнүүдые гаргаха Таловска завод, целлюлозно-саарһанай комбинат болон бусад баригдажа байна.

Республика дотор молибден, шухаг болон үнгэтэ металлнууд, боксит, силлиманит, шулуу нүүрһэн гэхэ зэргын элдэб баялигуудай тон элбэг дээрэһээнь промышленностиин саашадаа хүгжэхын тулада ехэ арга боломжонууд бии болоно.

Промышленность болон барилга ударидалгые шэнэдхэн хубилгаха талаар 1957 ондо бэелүүлэгдэһэн хэмжээ-ябуулганууд политическэ, ажахын талаар туйлай ехэ удхашанартай байна. Совет засагай жэлнүүдтэ хүгжэнги олон янзын промышленностьтай болоһон Бурят орондо бэеэ даанхай захиргаанай район бии болгогдонхой.

Промышленностиие иимээр хүгжөөгөөд байхадаа, ойрын жэлнүүдтэ республикынгаа арадай ажахые хүгжөөхэ талаар бүри ехэ зорилгонуудые шиидхэхээр аргатай болоэбди.

1959—1965 онуудта арадай ажахые хүгжөөхэ долоон жэлэй түсэбэй ёһоор, республика дотор шэнэ предприятинуудые бариха, хуушануудые заһабарилха, гэр байрануудые, социально-культурна эмхи зургаануудые бариха, хүдөө ажахые хүгжөөхэ хэрэгтэ капитальна оруулалтын ниитэ хэмжээнь 7 миллиард гаран түхэриг болоно, энэнь үнгэрөөшэ долоон жэлэй капитальна оруулалтын хэмжээнһээнь 3 дахин ехэ болоно.

Урдынхидаал адли хүндэ промышленностиие түргэнөөр хүгжөөлгэдэ гол анхарал хандуулагдана. Долоон жэл соо шэнэ һалбари—химическэ промышленность байгуулагдаха юм, машина бүтээлгын, шулуу нүүрһэнэй, ой модоной промышленность, энергетикэ саашадаа хүгжэхэ байна. КПСС-эй XXI съездын түүхэтэ тогтоолнуудта харюусан, Бурят оронойМнай предприятинуудай хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд түүхэтэ долоон жэлэй, мүн тэрэнэй түрүүшын жэлэйнь даабаринуудые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө социалистическэ мүрысөөндэ оронхой.

Долоон жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө тэмсэл соогуур олониитэ зоной ажалайнь дэбжэлтэ үзэгдөөгүй үргэнөөр ургана. Коммунистическэ ажалай коллектив гэһэн нэрэ зэргэтэй болохын түлөө үргэнөөр дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөн олониитэ ажалшадай үүсхэл оролдолгын шэнээр бадарһанай эли тодо үльгэр жэшээнь гээшэ. Мүнөө үедэ коммунистическэ ажалай бригада гэһэн нэрэ зэргэтэй болохын түлөө 709 бригада тэмсэжэ байна, 27 коллективтэ энэ хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдонхой.

Социалистическэ Ажалай Геройнууд Ч. Цыбиков, П. В. Чабан, И. А. Костромин, Галуута-нуурай рудоуправлениин комплексно бригадын бригадир М. А. Шакирзанов, Улан-Удэ станциин паровозно депогой машинист С. Н. Петров, Первомайска уурхайдахи үрэмдэн нүхэлхэ станогой машинист В. Г. Шульгин, коммунистическэ ажалай бригадануудай хүтэлбэрилэгшэд Ю. А. Филиппов, Н. Г. Болдырев, С. Я. Шитов болон үйлэдбэриин бусад түрүүшүүлэй нэрэ солонь республика дотор үргэнөөр алдаршанхай.

Комплексно механизаци нэбтэрүүлгэ, үйлэдбэриие автоматизацилха, поточно линиинуудые ашаглаха, хуушарһан түхеэрэлгэ болон зэбсэгүүдые шэнээр һэлгэхэ ябадал промышленностиие саашадань хүгжөөлгын шухалын шухала зорилгонуудай нэгэн болоно. Промышленность болон барилгые хүгжөөлгын шухалын шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхын тулада партиин ЦК-гэй Пленум зарлаха тухай КПСС-эй Центральна Комитедэй шиидхэбэри политическэ болон арадай ажахын талаар туйлай ехэ удхашанартай байна.

Энэ хадаа партиин XXI съездын һүүлээр зарлагдаһан КПСС-эй ЦК-гэй түрүүшын Пленум болоно. Пленумэй зүбшэхэ зүйлдэ табигдахаар харааланһан асуудалнууд хадаа коммунизм байгуулгын ... ри ехэ программаар партяа, арад зоноо зэбс... жүүлһэн КПСС-эй XXI съездын түүхэтэ тогтоолну... дые хэрэг дээрэнь бэелүүлхын түлөө манай парти... ЦК-гэй хэлбэришэгүй сэхээр, эрид зоримгойго... тэмсэжэ байһые харуулна.

Шэнэ техникэ нэбтэрүүлхэ, комплексно механи... ци бэелүүлхэ, хуушарһан түхеэрэлгые шэнээр һэл... хэ талаар республикын промышленна предприя... нуудта зарим тэды хүдэлмэри хэгдээ, тиигэбэш... энэ талаар тон ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ ёһотой.

6. Ленинскэ кооперативна түсэбые хэрэг дээр... бэелүүлһэнэй ашаар республикын хүдөө ажахы... таряашадай ажабайдалда үндэһэн хубилалтану... болоо. Урдань Бурят оромнай ехэ гээгдэнги хүд... ажахытай хизаар байһан юм. Бурят зоной олонхи... бинь, илангаяа малшад нүүдэл ажаһуудалтай байг... Нюдарган баяшуулай, ламанарай, ноёдой, хаан... засагаархидай зүгһөө хэсүү шангаар дарлагдад... мүлжэгдэдэг бурят малшадай ажабайдал хүш... хүндэ байһан юм. Алба налогһоо, барагдаша... олон бадар, татабаринуудһаа боложо, малша ... хооһорон үгырдэг байгаа.

Бурят эрон дотор ажаһуудаг нютагай ород зон... шье, илангаяа «шэмээшэгүүдэй», тэрэшэлэн эвен... нүүд болон бусад арадуудай ажабайдал хүнгэн ... шэ байһан юм.

XVIII—XIX зуун жэлнүүдэй турша соо бурят ... зар дайда руу ородуудай зөөжэ байһаниинь мэд... жэ. Тэдэнэр гол түлэб газар тарялалан эрхилжэ, ... лөө газарнуудые элдүүрилдэг, олзоборилго хэд... агнадаг байгаа. Энэнь, хаанта засагай колониза... ска политика ябуулжа байбашье һаань, ороду... тай нютагай зоной харилсаандань һайн нүлөө үз... лээ, мүлжэгшэдтэ—хаанай воеводууд болон заха... гаанайхидта, купецүүдтэ, наймаа хонжоошодто, ... дарган баяшуулда эсэргүү тэмсэлдэнь туһалаа, ар... дуудай хани барисааень бэхижүүлээ.

Совет засагай жэлнүүдтэ хүдөө нютагуудай ш... жэ шарайнь танигдашагүйгөөр хубилаа. Мүнөө х... дөө ажахыда хэдэ мянган трактор, автомаши... комбайн, орёо эньһон техникэ, электростанци, за... барилгын-механическа мастерской, гараж гэхэ ... тын зүйлнүүдээр элбэгжэһэн, коллективнэ ба... рэнэй томо ажахынууд—колхоз болон совхоз... хүгжэнхэй. Колхоз, совхозууд 800 гара мянг... гектар газар элдүүрилжэ, шэнэсэ, хара таряа, ... харай свёкло, кукуруза гэхэ мэтын үнэтэ ургам... нуудые тарина. Ажахын урданай һалбари болог... мал ажалдашье айхабтар ехэ хубилалтанууд бол... Совхоз болон колхозуудай отарануудта һайжар... лагдаһан үүлтэрэй бодо мал, хонид, гахайнууд ех... хи һуури эзэлнэ. Шубуу, зүгы үсхэбэрилхэ, ово... ургуулха, сад тариха гэхэ мэтын шэнэ һалбарину... бии болоо. Ниитын мал һайн байраар хангагданх... Мал ажалдахи хүндэ хүшэр хүдэлмэринүүдые мех... низацилха, адууһа малаа элбэг тэжээлээр ханга... талаар хүдэлмэри эршэмтэйгээр ябуулагдана.

Колхоз болон совхозуудта орёо оньһон техни... шудалһан гайхамшагта кадрнууд—трактористну... комбайнернууд, автомашинануудые жолоодог... слесарьнууд, токарьнууд, механигууд, электриг... эрдэм ухаанай үндэһэ шудалһан аад, түрүү ... дүршэлтэй болоһон хүдөө ажахын мэргэжэлтэ... һаалишад, хонишод, гахайшад, шубуушад, ... адуулагшад, таряа ургуулагшад, луговодууд, кукур... зашад, свёкло, овощь ургуулагшад шалгаран гар...

КПСС-эй ЦК-гэй сентябриин Пленумэй (1953 ... шиидхэбэринүүд, КПСС-эй XX съездын, тэрэшэл... партиин Центральна Комитедэй удаадахи Пле... мүүдэй түүхэтэ шиидхэбэринүүд хүдөө ажахые х... жөөлгэдэ туйлай ехэ үүргэ дүүргээ.

Тус тогтоолнуудые бэелүүлхэ зуураа, Бурят о... нэй хүдөө ажахынхид һүүлэй жэлнүүдтэ бага бэ... амжалтануудые туйлаа. Республикын колхоз, сов... болон МТС-үүд богонихон болзор соо 280 гара м... ган гектар шэнэ газар элдүүрилээ. Энэ үе соо ... луурiин газарай талмайнь 15 мянган гектараар ... гэдхэгдөө.

Республикын колхознигуудай. МТС болон сов... зуудай хүдэлмэрилэгшэдэй шэн габьяата ажала... ашаар һүүлэй жэлнүүдтэ мал ажалай продукт... нилээд ехээр үйлэдбэрилэгдэдэг болоо.

1953 ондо республикын колхоз болон совхозуу... 36 мянган тонно һүн һаагдаһан аад, 1958 ондо 87 мян... ган тонно һүн һаагдаа гэхэ гү, али 2,4 дахин ех... болоо. 1953 ондо республикын колхоз болон сов... зуудта дунда жэшээгээр нэгэ үнеэн бүриһөө 498 ... һүн һаагдаһан аад, 1958 ондо 1180 кг. һаагдаа.

Бурят ороной хүдөө ажахын гол һалбаринь хон... ажал болоно. Һүүлэй жэлнүүдтэ республикын ко...

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта)

Аха дүү арадуудай хани барисаанай алдарта hайндэр

(*Түгэсхэл*)

...он совхозууд хонидой үүлтэр hайжаруулха, ...ажалые шэнэ арга методээр хүтэлбэрилдэг ...к тула ехэхэн хүдэлмэри хээ. Хаа хаанагүй ...искусственна аргаар үрэжүүлэгдэжэ, үбэлдөө, ...эртүүр хурьгалуулагдадаг болоо. Қошарнуу...риха, малаа элбэг тэжээлээр хангаха зорилго... хүдэлмэри хэгдэнэ. Эдэ хэмжээнүүдэй абта...шаар хонидой ашаг шэмэнь дээшэлээ.

...онтой сасуулхада, 1958 ондо республика дотор ...хайшалан абалга 2,3 дахин ургаа. Хонидой тоо ... олошоруулха, үүлтэрыень hайжаруулха, хо...энhөө ноохо ехээр хайшалха гээшэ ноохо ...абалгын шухала hүхэсэл болоно.

...убликын колхоз болон совхозуудта 1953 ондо ...нган хонид байhан аад, 1958 ондо 1318 мянган ...гэхэ гү, али 65 процентээр олон болоо. Элдүү...газарай 100 гектар бүхэндэ бодомжолжо ... колхоз болон совхозуудта 1953 ондо 50 кг. ... хайшалагдаhан аад, 1958 ондо 124 кг. хайша...

...убликын зарим аймагууд, колхоз болон совхо...онин ажал хүгжөөлгэдэ гайхамшагта амжал...ые туйлаа. Курумканай аймаг hүүлэй табан ...о хонин ажалаа эрид ехээр хүгжөөгөө. Дурсаг...үе соо аймаг доторхи хонидойнь тоо толгой 45 ...haa 100 мянга хүрэтэрөө олошороо. Ноохо ...алга, гүрэндэ тушаалгань 3 дахин ургаа. Га...талмайн 100 гектар бүриин 235 кг. гол түлэб ...ба нарибтар ноохон абтаа.

...бликын колхоз, совхозуудта мяха үйлэдбэ...рилгэ бага ехэ болоо. Зүгөөр мяха үйлэдбэрилгэ ...ар ургана, энэ талаар гүрэнэйнгөө урда ехэ ...ай байhанаа республикымнай хүдөө ажахын...эрнэ.

...убликын колхозуудта hүүлэй жэлнүүдтэ үй...иин, культурно-ажаhуудалай барилганууд, ху...ахые электрификацилга үргэнөөр ябуулагдана. ...атайн, Иволгын, Қабанскын болон бусад оло... аймагууд үргэлжэдөө электрификацилагданхай. ...бүхэндэ мал ажалай продуктнуудай хүртэсын ...ойрын жэлнүүдтэ США-с хүсөөд, урдань оро...н зорилготойгоор олонинтэ зоной дундаhаа ур...гаhан патриотическа хүдэлөөндэ республикын ...ажахынхид эдэбхитэйгээр оролсобо.

...он жэл соо хүдөө ажахын гэл продуктнуудые ...эрилгэ 2—3 дахин, бүришье ехээр ургаха ёhо...

...С-эй XXI съездын уряада харюусан, республи...й хүдөө ажахынхид 1959 ондо 1958 онойхиhоо ...1,8 дахин, hү—1,4 дахин, ноохо—1,3 дахин, үн...24 дахин ехээр үйлэдбэрилхэ, тиигэхэ зуураа ... болон совхозуудта ниитын малай тоо толгойе ... олошоруулха уялга абанхай.

...ан ажалай талаар абабал, ороохото ургамал... ургасые дунда зэргээр 3—4 центнерээр ехэ ...о, гектар бүхэнhөө 100 центнерhээ ...эшэ хартаабха, 300 центнерhээ бага бэшэ ку... ногоон эшэ набша, уhалууриин сабшалан... бүхэнhөө 20 центнер, уhалагдадаггүй сабша... гектар бүхэнhөө 8—10 центнер үбhэ ургуулжа, ...гээ малые бүдүүн, шэмэтэ, концентрированнэ ...эр хүсэд хангаха гэhэн гэл зорилго энэ жэл...цхэгдэхэ ёhотой.

...э ажахын бүхы продуктнуудые ехээр абажа, ... болон совхозууднай энэ жэлдэ гүрэндөө ни...хэ продукци худалдаха аргатай.

...ө ажахыгаа эрид ехээр хүгжөөхэ зорилго... бэелүүлхын түлөө тэмсэл соо үйлэдбэриин хэ...угаад түрүүшүүл, социалистическэ ажалай мастернууд урган гараа.

...нэй тоодо Бичурын совхозой хонишон Ц. Ш. ...олов, Сэлэнгын аймагай XX партсъездын нэ...э колхозой хонишон П. Биликтуев, Бичурын ...й Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонишон Разуваев гэгшэд ороно. Эдэнэр 1958 ондо 100 ...нин бүриhөө 165 га, дээшэшье хурьгадые аба...ажүүлhэн байгаа.

...ндо жэл hаамхай үнеэн бүриин 2755-hаа 4600 ...этэр hү hааhан Сэлэнгын аймагай Карл Марк...ельманэй, Сталинай нэрэмжэтэ колхозуудай ...э малай фермэнүүдэй hаалишад П. Жалсано... Будажапова, Л. Бадмаева, П. Яндакова, ...шеева гэгшэдэй; үнеэн бүриин 2630-hаа 3005 ...амм хүрэтэр hү hааhан hү hаалиин фермэнүү...алишад: Кударын аймагай Ждановай нэрэм... колхозой Д. Б. Эрдынеева, Тарбагатайн райо...ениинэй нэрэмжэтэ колхозой А. В. Борисова, ...аймагай Свердловэй нэрэмжэтэ колхозой ...рламова, Кяхтын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой Ц. Гармаева, Иволгын аймагай «Коммунизм» колхозой Н. Пурбуева гэгшэдэй нэрэ алда... республикымнай мэдэжэ болонхой. ...ондо hаамхай үнеэн бүриин 4870-hаа 5010 ...рэтэр hү hааhан зооветеринарна институтай hуралсалай-туршалгын ажахын hаалишан нүхэд А. К. Ахминеева, З. Н. Кожевникова, А. Д. Хлебникова гэгшэдэй амжалтаар республикын ажалшад омгорхоно.

Парти, правительствын зүгhөө саг үргэлжэ анхарал оролдолго гаргадагай ашаар колхозууднай эмхидхэлэй-ажахын талаараа ходо бэхижэжэ, хүдөө ажахын техническэ зэбсэгжэл улам хүгжэжэ байнхай.

Томодхоhоной эсэстэ мүнөө 170 колхозтой болонхойбди. Мүнөө үеын колхоз—олон hалбарита, түгэс оньhожоруулагдаhан томо ажахы болоно.

Колхозууд, совхозууд болон РТС-үүдтэмнай 15 мориной хүсэтэй, ямаршье ажалда ябадаг 5300 трактор, таряа хуряаха 1500 комбайн, силосэй ногоо хуряаха 500 комбайн, бусад олон хүдөө ажахын машина, техникэ бии.

Республикын колхозуудай олзо доход жэлhээ жэлдэ улам урган нэмэжэ байдаг. 1953 ондо тэдэнэй олзо доход 130 миллион түхэриг болоhон аад, 1958 ондо 380 миллион түхэригтэ хүрэhэн байгаа. Энэнь колхознигуудай ажалта үдэрэй мүнгэн түлөөhые эрид дээшэлүүлхэ, хубаагдахагүй фонддо оруулагдадаг мүнгэ зөөриин хэмжээс бүри ехэ болгохо, үйлэдбэриин, культурно-ажаhуудалай барилгануудые хэхэ, уhалууриин хаалта hубаг тодхохо, электричествээр хангаха мүнгэ зөөри hомолхо арга олгоо.

Колхозуудай экономикын бэхижэжэ, олзо доходойнь саг үргэлжэ арьбадажа байhан ушар тэдэнэй олонхидо ажалай түлөөhэ мүнгөөр үгэдэг болохо арга олгоо. Ажалай түлөөhэ мүнгөөр үгэжэ захалhан Кударын, Курумканай, Ториин ба бусад аймагуудай хэдэ хэдэн колхозуудай дүй дүршэл юу харуулааб гэхэдэ, энэ хэрэг колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаарнь улам бэхижүүлхэ, ажалай эмхидхэл hайжаруулха шухала хэмжээнүүдэй нэгэн гэжэ тодороо.

7. Совет засагай жэлнүүдтэ хүн зоной ажаhуудал болон соёл болбосоролые улам hайжаруулхын, үнгэрhэн сагай хүндэ хүшэр хойшолонгуудые—элдэб үбшэнүүдые, барга бүдүүлиг байдалые усадхахын тула угаа ехэ хүдэлмэри хэгдээ. hайн түхеэрэлгэтэй хэдэн арбаад больница, поликлиникэ, амбулатори, аптекэ, курорт болон санаторинууд арад зоной мэдэлдэ үгтэнхэй. Элдэб халдабарита үбшэнүүд эсэслэн усадхагдаа, мэргэжэл hайнтай медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд арад зоной элүүрые сахидаг болоо. Эдэнэй нилээд олониинь бурядууд байна. Нүүдэл, хахад нүүдэл байдал үни заяанда үгы болоод, колхозууд, совхозуудай болбосон hайхан тосхонууд тогтоо, колхознигуудай гэр байшангууд соо электрын гэрэл яларaa, радио оруулагдаа, ном hудар, газетэнүүд элбэгжээ.

Ажалшадай байдалые улам hайжаруулхын тула Парти, Правительствын хараалан бэелүүлhэн хэмжээ-ябуулганууд хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай бодото салин хүлhэнэй саг үргэлжэ дээшэлхэ ябадал хангана. Республика доторхи хүдөө ажахын үйлэдбэриин хүгжэhэн, тэрэнэй продуктнуудые бэлэдхэхэ, худалдан абаха үнэ сэнгэй дээшэлhэн дээрэhээ колхозуудай мүнгэн олзо, мүн колхознигуудай ажалай түлөөhэн нилээд ехээр нэмээ.

Гэр байрануудые эршэмтэй түргэнөөр барижа байгаашамнай ажалшадай болбосон, хангагдамал байдал улам hайжаруулха хэрэгтэ партиин зүгhөө угаа ехэ анхарал оролдолго гаргадагай эли тодо гэршэ жэшээ болоно. Ерэхэ долоон жэл соо республикын ажалшад нэгэ миллион үлүүтэй дүрбэлжэн метр талмайтай шэнэ гэр байрада орохо байна. Гансахан Улан-Удэ городто долоон жэлэй турша соо 500 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэхэ гү, мүнөө байhанhаа үлэ мэдэг бага хэмжээтэй гэр байранууд баригдаха юм.

Бөөн бөөнгөөр худалдагдаха эд товарай эрьесэ жэлhээ жэлдэ ехэ болоно. Энэнь хүн зоной худалдан абаха арга боломжын таhалгаряагүй нэмэжэ байhые гэршэлнэ. Бөөн бөөнгөөр худалдагдаха эд товарай юрэнхы ургалтын туйлагдахатай хамта культурно-ажахын хэрэглэлдэ ородог эд бараан бүри түргэнөөр элбэгжэжэ байнхай.

8. Революциин урда тээхи Бурят орон дотор үзэг бэшэг мэдэхэ хүн үсөөхэн байhан юм. Эндэ театр, Культурын байшан, дээдэ hургуули гэжэ байгаагүй. Бүхы бурят орон доторхи хэдэхэн арбаад hургуулида ажалша зоной үхибүүд орожо шададаггүй hэн.

Совет засагай жэлнүүдтэ республика доторнай соёл культура, эрдэм ухаан, искусство ба литература хэмжээлэшэгүй ехээр хүгжөө. Мүнөө юрэнхы эрдэм олгодог 650 hургуулида 110 мянга гаран үхибүүд, 15 тусхай дунда, 2 дээдэ hургуулинуудта 11 мянга үлүүтэй хүн hурана. hүүлэй табахан жэлэй турша соо дунда, дээдэ эрдэмтэй 7437 мэргэжэлтэд эдэ hургуулинуудые дүүргэжэ гараа. Бүхы республика доторнай соёл культурын олон ордон, клубууд, улаан булангууд, культбазанууд, библиотекэнүүд, музейнүүд нээгдэнхэй.

Агуухэ ород арадай, мүн бусад арадуудай литература болон искусствын нүлөөн доро бурят арадай искусство, литература хүсэн түгэлдэрөөр хүгжэжэ байна. Профессиональна театрнуудтай, үндэhэнэй искусствотай, уран зохёолой литературатай болоhондоо республикын ажалшад омогорхоно. 1940 ондо Москвада болоошо литература ба искусствын декада гайхамшаг событи байhан юм.

Х. Намсараев, Ч. Цыдендамбаев, Ж. Тумунов болон бусад хэдэн бурят уран зохёолшодой олохон зохёол ород хэлэн дээрэ, социалистическэ оронуудай—Хитадай, Монголой, Венгриин, Чехословакиин, Германиин Демократическа Республикын хэлэнүүд дээрэ оршуулагданхай.

Бурядай литературада бэлиг түгэс залуу уран зохёолшод жэл бүри нэмэжэ байдаг.

Ородой ба дэлхэйн литературын классигуудай—Пушкинай, Лермонтовэй, Гоголиин, Тургеневэй, Некрасовай, Толстойн, Шекспирэй, Шиллерэй, Гётиин зохёолнууд, М. Горький, В. Маяковский, М. Шолохов, А. Фадеев болон бусад онсо бэлигтэ совет уран зохёолшодой номууд бурят болгогдожо оршуулагдаhан байна. Марксизм-ленинизмын классигуудай мүнхэ зохёолнууд мүн лэ бурят хэлэн дээрэ оршуулагдаhан байха юм.

Совет засагай жэлнүүдтэ ном, газетэ болон журналнуудые хэблэн гаргалга нилээд ехээр хүгжөө. Мянга гаран хэблэлэй хуудаhан хэмжээтэй хэдэн зуугаад ном мүнөө хэблэгдэн гарана. Республикын эмхидхэгдэн байгуулагдаhан сагhаа хойшо 13 миллион шахуу хэhэг тиражтай 3500 ном хэблэгдэhэн байна.

Республиканска 3, аймагай 23, олон тиражтай хэдэн арбаад газетэ, ород ба бурят хэлэнүүд дээрэ гарадаг, «Байгалай толон» гэжэ литературно-уран зохёолой, ниитэ-политическэ журнал хэблэгдэнэ.

Ленинэй орденто оперо ба баледэй театрын сценэ дээрэ ородой, дэлхэйн классигуудай зохёолнууд амжалтатайгаар табигдадаг болоhониинь Бурядай театральна искусствын нилээд хүгжэhые гэршэлнэ. Бурядай үндэhэн оперо ба баледүүд театрын репертуарта бүхөөр оронхой.

Бурядай драмтеатрын зүжэгүүд хүн зоной дунда хүндэтэй болонхой. Тэрэнэй репертуарта бурят авторнуудай, ородой классигуудай, совет уран зохёолшодой зохёолнуудые оршуулhан эрхим зүжэгүүд бии юм.

Үнихэнэй театр болохо ород драмын театрын репертуарта баhал олон янзын, hонин зүжэгүүд бии. Энэ театр бурят театрнуудые бии болгохо хэрэгтэ мэдээжэ үүргэ дүүргэhэн байха.

Сценэ дээрэ наадалгын талаар республика доторhоо гадна, мүн ондоо тээгүүршье магтагдадаг болоhон гайхамшаг мастернууд бурят арадай дундаhаа урган гараа. Тэдэнэй дунда СССР-эй арадай артист Г. Цыдынжапов, РСФСР-эй арадай артистнар Ч. Генинов, Н. Гендунова, РСФСР-эй искусствын габьяата ажал-ябуулагша Н. Балдано, РСФСР-эй габьяата артистнар Л. Сахьянова, Л. Линховоин болон бусад олон хүнүүд бии.

Уран зурагай искусство республика доторнай үргэн ехээр хүгжэжэ байна. Бурядай уран зураашадай Союз тоhон зурагай, график зурагай, арадай урлалгын скульптурын хэдэн арбаад мастернуудые нэгэдхэнэ. Ц. Сампиловай, Р. Мэрдыгеевэй зохёолнууд ажалшадай дунда магтаалтай болоhон байна.

Бурят ороной искусство болон литературын хүдэлмэрилэгшэд 1959 оной ноябрь соо өөhэдынгөө туйлалтануудые Москвада дахинаа харуулхын тула бэлдэжэ байнхай. Өөрынгөө арадай үндэр дээдэ найдабарие хүндэтэйгөөр харюулха, Октябриин ашаар урган мандаhан, Коммунистическэ партиин хүмүүжүүлhэн сүлөөтэ бурят арадай баян искусствые ниислэл хотын зоной урда бүхы талаарнь харуулха гээшэ эдэнэй арюун уялга болоно.

Республика дотор шэнжэлхы эрдэм ухаанай хүгжэhэн ябадал Бурят ороной арадуудай гайхамшаг туйлалтануудай нэгэн болоно. Урда сагта Ородой географическа бүлгэмэй гансахан таhагтай байhан энэ хизаарта Совет засагай байгуулагдаhанhаа хойшо үйлэдбэриин хүсэ, соёл культура шэнжэлхэ эрдэм ухаанай хүдэлмэри эрхилдэг хэдэ хэдэн научна эмхи зургаанууд тогтоогдоо. СССР-эй Наукануудай Академиин Сибирьтэхи отделениин харьяата Бурядай научно-шэнжэлэлгын комплексно институт; ветеринарна, зоотехническэ гол факультедүүдhээ гадна агрономическа, технологическа факультедүүдтэй зооветеринарна институт; Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институт, газарай баялигые шэнжэлэн бэдэрдэг управлени, Кяхта городто таhагтай Гүрэнэй географическа бүлгэмэй филиал, научно-туршалгын хүдэлмэри хэдэг арба гаран бусад станцинууд ба лабораторинууд мүнөө манайда бии.

Совет ороной эрдэм ухаанай штаб—СССР-эй Наукануудай Академи, хэдэн олон институт болон комиссинууд арадай ажахые хүгжөөхэ, социалистическэ ёhоной соёл культура мандуулха ябадалтай холбоотой шухала шухала асуудалнуудые жэл бүри шэнжэлжэ, Бурят ороной үйлэдбэрилгын хүсэ үргэнөөр элирүүлхэ хэрэгтэ ехэ үүргэ дүүргэhэн байна. Республикын территори дээрэ 1951—1956 онуудта шэнжэлгэ хэhэн СССР-эй Наукануудай Академиин комплексно ехэ экспедициин хүдэлмэринь илангаяа шухала удхашанартай байгаа.

Агуухэ Октябриин социалистическэ революци арад түмэнэй үүсхэн зохёохо бүхы хүсые хүгжөөхэдэ аятай зохид эрхэ байдал хангаа. Үндэhэн зоной дундаhаа урган гараhан советскэ интеллигенциин кадрнууд, тэрэ тоодо олон янзын мэргэжэлтэй шэнжэлхы ухаанай хүдэлмэрилэгшэд республика доторнай бии болоо. Жэшээлэн хэлэбэл, профессор Г. Д. Санжеев, профессор Т. А. Бертагаев, профессор В. Р. Филиппов, эрдэмэй кандидадууд П. Т. Хаптаев, Ц. Б. Цыдендамбаев, Д. Д. Амоголонов болон бусад ехэхэн юумэ хэжэ, совет эрдэм наукые хүгжөөлсөө.

9. Совет засагай жэлнүүдтэ Бурят оронииe экономическа, политическэ, культурна талаарнь хүгжөөхэ хэрэгтэ туйлагдаhан амжалтанууднай СССР-эй арадуудай эб этэ бүлэ соо бурят арадай үнэхөөрөө сүлөөтэй, тэгшэ эрхэтэйгээр хүгжэжэ, национальна талаараа урган мандажа байhые гэршэлнэ. Агуухэ Октябриин социалистическэ революциин урда тээ, хаанта засагай үедэ, Бурят орон дотор феодальнопатриархальна харилсаанай эрхилэгдэжэ байхада, бурят зон наца болон эмхидэжэ шадахагүй байhан юм. Октябриин революциин hүүлээр, ленинскэ национальна политикын бэелүүлэгдэhэнэй ашаар, орон дотор индустриин хүгжөөгдэхэ, хүдөө ажахын хамтаралнуудай тогтоогдохо, культурна революциин хэгдэхэдэ, бурядууд, манай ороной бусад олон арадуудтал адляар, социалистическэ наца болоожо нэгэдээ hэн.

Совет засагай жэлнүүдтэ манай орон дотор общеcтвын морально-политическэ нэгэдэл, бата эмхидэл, Советскэ Союзай арадуудай хүсэл эрмэлзэлгын нягта найралдал, эбдэршэгүй хани барисаан туйлагдаа.

Бурядай АССР-эй ажалшад советскэ патриотизмын, пролетарска интернационализмын халуун мэдэрэлээр нэбтэрэнхэй, агуухэ социалистическэ Эхэ орондоо айхабтар ехээр энхэрэн дурладаг байна. Юундэб гэхэдэ, Октябриин революциин hүүлээр манай орон дотор тогтоогдоhон шэнэ засаг түрэ бүхы социалистическэ нацануудай ажалша зоной хүсэл эрмэлзэлгые, ашаг туhые хангана гэжэ. Совет орон лэ национальна талаараа сүлөөтэйгөөр хүгжэхэ, баян ба болбосоронгы болохо арга бидэндэ олгоно гэжэ республикын ажалшад өөhэдынгөө байдалhаа хаража ойлгонхой.

Советскэ обществын бата бэхинь, манай ороной арадуудай хани барисааниинь Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай жэлнүүдтэ шанга туршалга дабажа гараа. Тус дайн германска фашизмые эсэслэн илахын тулада бүхы совет арадай айхабтар ехэ хүсэлэлгэ гаргуулhан байха юм. Социалистическэ Бурят ороной ажалшад Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөөтэй, бэеэ даанхай байхын түлөө тэмсэлэй нангин хэрэгтэ хубитаяа оруулhан байгаа.

Бурят ороной олон мянган хүбүүд, басагад гартаа буу барин жагсажа, хорото муухай дайсанда эсэргүүсэн хатуу шангаар тэмсээ hэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүдтэ баатар габьяа, шэн зориг гаргаhанайнгаа түлөө 35 мянга үлүүтэй хүнүүднай Советскэ Союзай орденууд болон медальнуудаар шагнагдаhан, эрэлхэг зоригто 22 баатартамнай Советскэ Союзай Геройн үндэр дээдэ нэрэ зэргэ олгогдоhон юм. Тэдэ геройнуудай тоодо генерал И. В. Балдынов, И. П. Харитонов, Ж. Т. Тулаев, Г. Н. Москалев болон бусад ороно.

Бурят ороной промышленностиин, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд, советскэ интеллигенци «Бүхы юумээ фронтын туhада!», «Бүхы юумээ илалтын тулада!» гэhэн уряатайгаар ажаллаа бэлэй. Шэн габьяатайгаар хүдэлмэрилhэнэйнгөө түлөө 83240 хүмнай «1941—45 онуудтахи Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ эрэлхэг зоригтойгоор ажаллаhанай түлөө» медальнуудаар шагнагдаа hэн.

Дарлалтата обществын гэнжэhээ мултарhан шэнэ хүниие, шэнэ, социалистическэ общество байгуулагша хүниие хүмүүжүүлhэмнай түрибэлгүй ехэ туйлалта болоно. Мүнөө Бурят ороной хүбүүд, басагад социалистическэ предприятинуудта, колхозууд болон совхозуудта, соёл культурын фронт дээрэ шэн габьяатайгаар ажаллажа байнад. Республикын арадай ажахыда, соёл гэгээрэлэй, элүүрые сахилгын эмхи зургаануудта хэдэн мянган инженернүүд, агрономууд, зоотехнигүүд, багшанар, врачууд, дунда эрдэмтэй мэргэжэлтэд хүдэлдэг.

Агуухэ Октябриин социалистическэ революци эхэнэрнүүдые хэдэн зуун жэлэй социальна, политическэ ба экономическа дарлалтаhаань сүлөөрүүлээ. Эхэнэр хүнүүд орон доторхи экономическа, политическэ, культурна ажабайдалай бүхы hалбаринуудта эрэшүүлтэй адли эрхэтэй болонхой. Дарлалтаhаа сүлөөрhэн бурят эхэнэрнүүд коммунизм байгуулха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадажа байна. Олохон бурят эхэнэрнүүд багша, врач, инженер, техник, эрдэмтэн, литература ба искусствын ажал-ябуулагша, хүдөө ажахын мэргэжэлтэн болонхой, тэрэшэлэн гүрэнэй, хүтэлбэрилхы тушаал, партийна болон ниитын хүдэлмэри даажа байдаг. Олон эхэнэрнүүд республикынгаа политическэ ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадана.

Комсомолшууд болон залуушуул республикын ажахые, соёл гэгээрэлые хүгжөөхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадана. Манай залуушуул шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаха, хүдөө ажахы болон промышленностяа хүгжөөн дэбжээхэ хэрэгтэ эдэбхи үүсхэл гаргаа. Мүнөө хэдэн зуун хүбүүд, басагаднай коммунистическэ бригадын, халаанай нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө, коммунистическэ ажалай ударнигууд болохын түлөө мүрысөөндэ оронхой.

Совет хүбүүд, басагадай ажал хэрэгүүдынь тэдэнэй дээдэ зэргын коммунистическэ мэдэрэлтэй болоhые, обществынгоо аша туhада шэн зоригтойгоор ажаллаха гэжэ эдир залуушуулай эрмэлзэдэгые гэршэлнэ. Комсомол хадаа алдарта хэрэгүүдээрээ манай арад түмэнэй хүндэлэл, инаглалда хүртэнхэй.

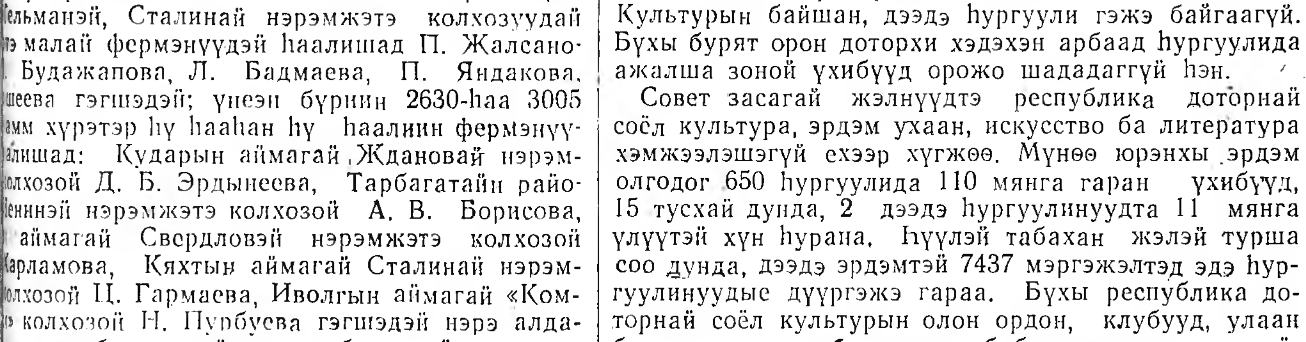
Совет хүнүүдые хүмүүжүүлхэ, ушар ёhо мэдэлгыень, эдэбхи хэшээлыень улам дээшэлүүлхэ, хамтын хэрэгтэ, ажалда дуратай, ниитынгээ уялгые мэдэдэг, социалистическэ интернационализмын ба патриотизмын үзэл бодолтой, коммунистическэ ёhо заншалай нангин гуримуудые хэлбэришэгүй наринаар сахидаг шэнэ хүниие болбосоруулха зорилго КПСС-эй XXI съезд партийна, советскэ, профсоюзай, комсомолой организацинуудай урда табиhан байна. Ажалшадые коммунистическэ ёhоор хүмүүжүүлхэ, хүнүүдэй ухаан бодолдохи капитализмын хог үлэгдэлнүүдые усадхан зайсуулха, харша хархис буржуазна үзэл бодолдо эсэргүүсэн эрид шууд тэмсэхэ ябадал соёл сурталай хүдэлмэриин гол зорилго болгогдон табигдаха ёhотой. Пропаганда ба агитаци, хэблэл, кино, радио, гэгээрэлэй эмхи зургаанууд соёл сурталай хүдэлмэридэ шухала үүргэ дүүргэхэ ёhотой.

Бурядай АССР-эй ажалшад амжалтануудые туйлажа, Россин гүрэнтэй Бурят ороной hайн дураараа нэгэдэhээр 300 жэлэй ойе угтахаяа байhандаа Коммунистическэ партида, ленинскэ Центральна Комитедтэ, тэрэнэй Президиумдэ уялгатай. Юундэб гэхэдэ, манай республикын ажахы болон соёл культурые хүгжөөхэ хэрэгтэ тэдэнэй зүгhөө угаа ехэ анхарал байна бшуу.

* * *

Россин гүрэнтэй Бурят ороной hайн дураараа нэгэдэhээр 300 жэлэй ойдо—энэ гайхамшаг hайндэртэ бэлэдхэл үйлэдбэриин ба политическэ ехэ дэбжэлтын оршон байдалда, манай ороной үргэн далайсатайгаар коммунизм байгуулха шэнэ үедээ ороhые тодорхойлhон, Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин XXI съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые дүүргэхэ хэрэгтэ бүхы ажалшадые элсүүлэн жагсаалгын оршон байдалда бэелүүлэгдэжэ байна. Республикымнай ажалшад оронойнгоо арадай ажахые хүгжөөхэ долоон жэлэй түсэбые болзорhоонь урид дүүргэхын түлөө тэмсэхэ шэнэ, бүри ехэ уялгануудые абана, социалистическэ мүрысөө бүри үргэнөөр дэлгэрүүлнэ.

Советскэ Бурят ороной ажалшад манай инаг Эхэ ороной бүхы арадуудтай хамта, Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин ленинскэ Центральна Комитедэй шалгармал хүтэлбэреэр коммунистическэ обществын hаруул hайхан ордон бодхоолсожо, эб найрамдалай түлөө, бүхы дэлхэй дээрэ демократи ба социализм мандуулхын түлөө тэмсэлдэ хубитаяа оруулжа байна.

...ай республикын ниислэл хото —Улан-Удэ городой гол үйлсэ.

А. Мантаевай фото.

ПИОНЕРНҮҮДЭЙ ЖАБХАЛАНТА ҺАЙНДЭР

Тэрэ үглөөгүүр урда урдынхиһаа урин дулаахан байба. Сэнхир тэнгэрээр урагшаа субагша буржагархан үүлэдэй хоорондоһоо алтан шаргал наран аятайханаар шагаажа, газаагуур яаралтай алхалалдаһан улаахан галстугтай үхибүүдые гайхамшагта һайндэрөөрнь амаршална. Гоё һайханаар шэмэглэгдэһэн городой үйлсэнүүд, хаа хаанагүй намилзаһан тугууд, уряа лозунгнууд, ногооржо захаланхай уляангирнууд, багашуулай хүхюун согтой шарайнууд нюдэ баясуулна.

Эдир пионернүүд энэ үдэрөө аяар үнинэй хүлеэһэн байгаа. Майн 19-нэй дүтэлхэ бүри үдэрнүүд ута болоһондол үзэгдэбэ. Одоошье һайндэрөө угтажа, һургуули һургууляараа, отряд отрядаараа үйлсэдэ гараад, барабануудаа дэлгэн, горноёо ханхинуулан Соведүүдэй талмай тээшэ дабшабад.

Соведүүдэй талмай дээрэ ерэжэ тогтоһон этрядууд олошоржол, олошоржол байба. Юун гэһэн гоё һайхан үзэгдэл гээшэб! Соведүүдэй байшангай оройдо республикымнай туг аалихан намилзан далбалзана. Доогуурнь: «Пионернүүд! Коммунистическэ партиин хэрэгэй түлөө бэлэн байгты!» гэһэн уряа хадаатай байгаа.

Соведүүдэй байшангай урдаһаа хараад, хэдэ мянган эдир лениншүүд жагсанхай. Хэдышье хүн юм, тооень абаха бэрхэтэй! Һургуулинуудай духовой оркестрнүүд жабхаланта маршнуудые наадажал, наадажал байба. Команда үгтэһэнэй һүүлээр хэдэн арбаад тугуудые дээрэ үргэһэн тугшад, барабаншад, горнистнууд трибунын ара талада ерэжэ зогсоно.

— Хүндэтэ үхибүүд! Багашуулай эгээл дүтын хани нүхэр В. И. Лениной нэрэмжэтэ пионерэй организациин байгуулагдаһаар 37 жэлэй ойе манай ороной пионернүүдтэй хамта мүнөөдэр һайндэрлэжэ байнат, — гэжэ Улан-Удын горсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо В. Д. Минеев хэлэбэ.

1922 ондо анхан пионерэй организациин байгуулагдаһанһаа хойшо эдир лениншүүд граждан дайнай, ороной ажахые һэргээн бодхоолсолгын, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ, дайнһаа хойшонхи сагуудташье аха нүхэдтэеэ хамта тэмсэлэй түрүү зэргэдэ ябалсаһан байна гээд нүхэр Минеев үгэеэ үргэлжэлүүлбэ.

— Манай республикын түрүүшын пионернүүд жабхаланта линейкэдэмнай ерээ. Тэдэниие трибунада уринабди, —гэһэн абяан соностобо.

Һаншагаа сайһаншье һаа, үшөөл залуу сэдьхэлтэй түрүүшын пионернүүд һубарилдан трибунада гарана. Эдэнэй дунда С. Метелица, М. Шамкина, Э. Гутерман, В. Пластинина, Р. Южук, Н. Валежанина, З. Гаськова, Э. Флейшер, Д. Куртик гэгшэд бии. 1923 ондо 22 хүнһөө бүридэһэн пионерэй организаци республикадамнай анхан байгуулагдаһан юм. Пионернүүд ехэхэн хүдэлмэри ябуулдаг байгаа. Тиихэдэ Зоя Гаськова түрүүшын вожата, Валентина Пластинина түрүүшын горнист, Петр Соколов түрүүшын юнкэр байһан юм.

Уран зохёолшо Семен Метелица залуу нүхэдөө һайн һайхан һайндэрөөрнь шүлэгөөр амаршалба. КПСС-эй Улан-Удын горкомой секретарь нүхэр Дондуков, ВЛКСМ-эй горкомой секретарь нүхэр Кашкин, республикын Гэгээрэлэй министрын орлогшо нүхэр Никоров гэгшэд үхибүүдые амаршалаад, саашанхи һуралсалдань, ажалдань амжалта хүсэбэ.

Мориной толгойн дүрсэтэй гонзогор модонуудые унаһан, гурбан мөөритэй велосипед дээрэ һууһан бишыхан хүбүүд, скакалкатай, кукланууд-тай бишыхан басагад трибунын урда зогсоно. Эдэнэр адлихан хубсаһатай октябрятууд, ээлжээлэн шүлэгүүдые уншажа, аха нүхэд — пионернүүдээ амаршалба. Танил аялганууд талмай дээрэ соностоод, бурят хубсаһаяа үмдэнхэй хүбүүд, басагад ёохор наадажа эхилнэ. Эдэмнай 1-дэхи интернат-һургуулиин һурагшад гээшэ.

Талмай дээрэ жагсаһан хэдэ мянган үхибүүдэй наагуурхинь байраһаа хүдэлжэ, барабан, горнынгоо абяан доро трибунын урдуур яб байса алхалалдана. Иигэжэ парад эхилбэ.

Һургуулинуудай дружинанууд хойно хойноһоо һубарилдан гараба. Үхибүүдэй элдэб үнгын хубсаһан, хүзүүндэхи улаан галстугууд, гартаа бариһан янза бүриин сэсэгүүд наранда ялалзан, гоё һайханаар, зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмөөр үзэгдэнэ. Духовой оркестр хаа хаанагүй ханьюурдана.

Пионернүүд уряа лозунгнуудые, хари гүрэнэй, совет пионернүүдэй эмблемэнүүдые, эб найрамдалай һүлдэ — гулабхаагай дүрсэнүүдые барихнай ябана.

Совет засагай, Коммунистическэ партиин үндэһэ табигша Ленин багшынгаа дүрьены дээрэ үргөөд, эдир лениншүүд талмай дээгүүр алхална. Эдэнэй һуралсалдаашье, ажалдаашье агууехэ вождьдоол адли байхые оролдоно. Пионернүүд Ленин багшынгаа захяа, заабариие дүүргэжэ, һайнаар һурахынгаа хажуугаар, хамтын ажалда эдэбхитэйгээр хабаадалсана, аха нүхэдтөө, эхэ эсэгэнэртээ туһална. Шэнэ тракторнууд полидо гарана, шэнэ теплоходууд мүрэн, далайнуудые хаха зүһэн тамарна, хурдан түргэн тепловозууд түмэр харгыгаар табилуулна. Эдэнэй заримаһиинь үхибүүдэй суглуулһан түмэрэй үртэһөөр бүтээгдэһэн байха. Тосхон, городуудай үйлсэ, сквернүүдээр залуухан модод набшаяа дэлгээн һалбарна. Эдэнэй олонхииень эдир пионернүүд һуулгалсаа ха юм. Шубуу, туулай гэхэ мэтые тэжээжэ тушааһыень тоолохо болоо һаа, барашагүй олон. Пионернүүд иигэжэ Эхэ эрондоо туһатайгаар, үнэн сэхээр, һүбэлгэн бэрхээр хүмүүжэнэ.

— Пионернүүд! Коммунистическэ партиин хэрэгэй түлөө хододоо бэлэн байгты!

— Хэзээдэ бэлэн! —гэһэн абяан талмай дээгүүр нэгэ жэгдээр зэдэлнэ.

Һүүлэй үедэ республикын һургуулинуудай дружинанууд Ростов-на-Дону городой пионернүүдэй уряагаар «Долоон жэлэй спутник» гэһэн отрядай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө тэмсэжэ эхилээ. Улан-Удын дружинануудай дүрбэн отряд энэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Жабхаланта маршнуудай абяан намдан замхаһаар Соведүүдэй талмай дээрэхи парад дүүрэбэ.

* * *

Үйлсэ, талмайнуудаар, амаралтын парк болон сквернүүдээр, театрнууд болон Пионернүүдэй ордондо һайндэр үргэлжэлөө. Энэ үдэр автобус, трамвайнуудта пионернүүд түлөөһэгүйгөөр һуугаа.

Городой амаралтын паркдахи энеэдэнэй таһалга, карусель, качель гэхэ мэтэ мүн лэ миинтэ байба. «Хүсэһэн хүн зориһондоо хүрэхэ» гэһэн пионернүүдэй наадан эмхидхэгдээ. Эндэ илажа гарагшад хүнгэн машинада һууха эрхэ олодог байба. Эмхи зургаанууд үхибүүдые зугаалуулхын тула 30 машина үгөө.

Пионернүүдэй ордон соо һургуулинуудай куклын театрнууд «Үнгэтэ һүүлхэнүүд», «Сэнхирхэн сэсэг», «Эльбэтэй калошо» гэхэ мэтэ зүжэгхэнүүдые үхибүүдтэ харуулаа. Пионернуудэй ордоной театральна кружогойхид «Булад яажа хатуужааб» гэһэн зүжэг ород драмын театр соо табиба. Оперо, баледэй театрта һонирхолтой концерт болоо. Эдэ бүгэдэндэ пионернүүд түлөөһэгүйгөөр ороһон байна.

* * *

БурАССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадиондо үхибүүд үнинэй ерэшэнхэй, хүлеэжэ ядан һууба. Үдэшын 6 часта баруун трибуна дороһоо залуу спортсменүүд, элдэб янзын гоё һайхан хубсаһатай хатарша басагад, хүбүүд һубарилдан гаража ерэбэ. Оркестр марш наадан, тэдэниие угтаа. Рапортнуудай үгтэһэнэй һүүлээр үхибүүд эюун бэлигээ, мэргэжэл шадабаряа харуулжа эхилээ.

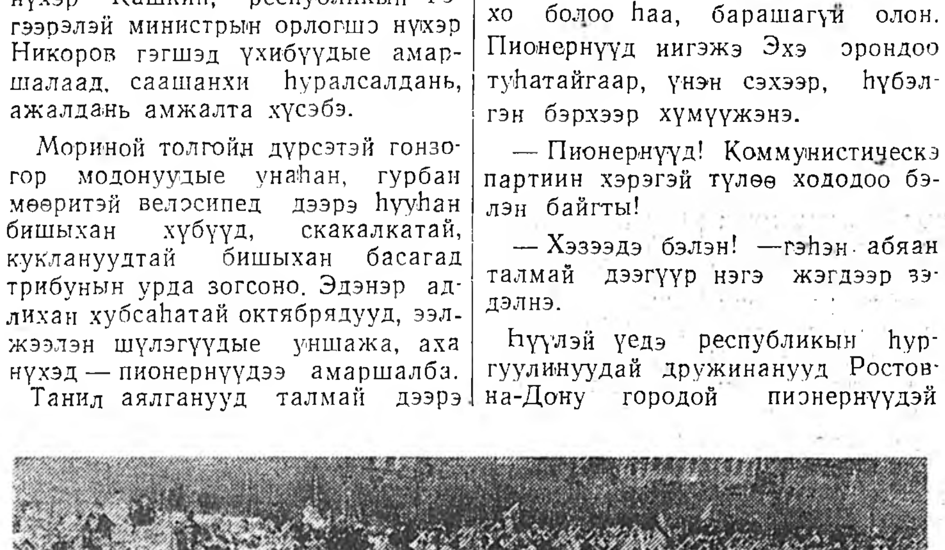
110-дахи эхин һургуулиин һурагшад стадионой дунда гаража, композитор Дунаевскиин «Эх, һайн даа» гэһэн дуу дуулан байжа хатараа. Эдиршүүлэй спортын һургуулиин түлөөлэгшэд гимнастика хээ, хэдэн паар болоод бокс наадажа харуулаа. Пионернүүдэй ордоной хатарай кружогойхид болгар арадай, 65-дахи һургуулиинхид бурят арадай хатарнуудые шадамараар гүйсэдхэжэ, бүгэдын магтаалда хүртэбэ. Эдир футболистнууд поли дээрэ гаража, 15 минутын хугасаада тулалдаба.

Стадионой дунда «Пионерия» гэһэн ракетын макет табигдаа. «Улан-Удын горсоведэй шиидхэбэриин ёһоор, 65-дахи һургуулиин 13-дахи отрядта «Долоон жэлэй спутник» гэһэн нэрэ зэргэ олгогдоо» — гээд микрофоноор соносхобо. Тус отрядай пионернүүд гүйлдэжэ ерээд, ракетые тойробо. Энэ үеэр агаарта үнгын ракетэнүүд задаржа, «Долоон жэлэй спутник» отрядые долоон жэлэй орбитада гаргаба. Отрядай соведэй түрүүлэгшэдэ вымпел барюулагдаа. Иимэ нэрэ зэргэ 27-дохи һургуулиин 15-дахи, 2-дохи һургуулиин 5-дахи, 3-дахи һургуулиин 6-дахи отрядуудта олгогдоо.

Удаань коммунистическэ ажалай бригадын хүндэтэ нэрэ зэргын түлөө тэмсэжэ байһан коллективэй гэшүүн нүхэр Попов (ПВЗ) тэдэнэрые үнэн зүрхэнһөө амаршалба.

Үнгэ бүриин ракетэнүүдэй салют доро хүхюун согтой үхибүүд стадион дээрэһээ гэртээ бусаба. Тэдэнэр энэ һайн һайхан найр наадаяа хэзээшье мартахагүйл.

А. БАДАЕВ.

Зураг дээрэ: 1. Пионернүүд Соведүүдэй талмай дээгүүр гаража ябана. 2. Бур. АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадиондо «Пионерия» гэжэ ракетын дэргэдэ пионернүүд салют үгэжэ байна. 3. Соведүүдэй талмай дээрэ 1-дэхи интернат-һургуулиин һурагшад ёохор наадажа байна.

Н. Дамбаевай фото.

„КОММУНИЗМ" КОЛХОЗДО

УҺА БҮЛЭДЭГ НАСОС АБАБА

Колхозой гэшүүд Сэлэнгын РТС-һээ энэ хабар худалдажа абаһан «ЛНС-Т-6» маркын уһа бүлэдэг насосоо Сэлэнгэ мүрэнэй эрьедэ тодхоод, кукурузынгаа талмайе һаяшаг уһалжа дүүргэбэ.

БАРИЛГА ХЭГДЭНЭ

Нүхэр Бадмажаповай хүтэлбэрилдэг модошо дархашуулай бригада ниитынгээ малда һаруул дулаан байрануудые жэл бүри баридаг юм. Һаяхан эдэнэр Хүнды гэжэ нютагта 500 хониной байха шэнэ байра барижа дүүргэбэ.

БОКСЫН КРУЖОК

Комсомолой эрганизациин үүсхэлээр колхозоймнай центртэ боксын кружок эмхидхэгдэбэ. Тус кружогые колхозой зоотехник О. Ш. Бубеев хүтэлбэрилнэ.

С. Шарапов.

Сэлэнгэ.

Дүршэлтэй ангуушан

— Алексей Николаевич, агнууридаа яагаа эртэ зэһэбэт?—гэжэ үглөөгүүр үнеэдээ һаажа байһан хүршэ айлайнь эхэнэр, мэндэшэлэн һагад асууна.

— Эртэншье эртэ, теэд үсэгэлдэр үдэшэлэн, тэрэ хойно, Уланай баруун хадын хабсагайда баабгайн ябахые дурамбайгаараа хараһан хүм. Тэрэнээ мүрдэхэ гэжэ ябанаб, — гээд тэрэнь шанха хойшоо гэшхэлнэ.

...Үдэшэлэн һэн. Алексей Николаевич Цивилев агнууриһаа олзотойхон бусажа ерэнхэй, үетэн нүхэдөөрөө хөөрэлдэжэ һуугаа бэлэй.

— Энэ шолмыешни халта шархатуулаад тухашархаяа һанаалби. Нохойн үгы һаа... Абаһаар тэрэм тэрьедэхэеэ һанаад, удаа тэнь, нам руугаа шууяса харайжа ерээл. Хари, нохоймни урдаһаань харайжа һаатуулаа. Тиигэжэ буугаа һомолоод, шагаажа, шагаажа даражархёоб. Тиин тэрэмни һулада һуладаһаар унашоо,—гэбэ.

Нүхэр Цивилев агнуури хэжэ эхилһээр 54-дэхи жэлээ боложо ябана. Өөрөө 67 наһатай болобошье, хада хабсагайда гаража агнууряа хэһээр. Агнуури эхилһэнһээ хойшо нүхэр Цивилев 152 баабгай, 33 шоно, 400 гаран булга бариа юм.

1958—1959 оной агнууриин сезон соо 9 булга, 520 ондатра, 120 хэрмэ, 50 һолонго, 40 гаран үен, 3 зээгэ болон бусадай арһые гүрэндэ тушаажа, арбаад гара мянганай олзо олоһон байна. Нүхэр Цивилев агнуури хэхэһээ гадна, түрэл колхоздоо шадаха зэргээрээ туһаламжа үзүүлжэ байдаг. 1958 ондо Алексей Николаевич 400 ажалта үдэр олоһон байна.

К. Димов.

Тобшохоноор мэдээсэхэдэ...

✪ Багшанарай институтай студентнэр үнгэрэгшэ жэлһээ эхилжэ, «Залуу наһан» гэжэ литературно-уран һайханай гар журнал гаргадаг болоһон юм. Журналда эхилэн бэшэгшэдэй шог зугаа, басни, шүлэг, рассказ, онтохонууд оруулагдадаг байна.

Ф. Цыденжапов.

✪ Курумканай аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой луговод Г. Н. Митапов байгша ондо гектэрай 30 центнерһээ доошо бэшэ үбһэ хуряажа абахаар шиидээд, газараа уһалжа байнхай.

О. Найданов.

ХИЛЫН СААНАҺАА

Женевэдэ боложо байһан гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй зүблөөн дээрэ

ЖЕНЕВА, майн 19. **(ТАСС-эй тусхай корр.).** Мүнөөдэрэй заседани дээрэ түрүүлэгшээр США-гэй гүрэнэй секретарь К. Гертер һууба. Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүд Германитай баталха эбэй договор тухай советскэ дурадхалые, тэрэшэлэн США, Англи болон Франциин делегацинуудай оруулһан «хамтадхаһан түсэб» гэдэг дурадхалые зүбшэн хэлсэлгээ үргэлжэлүүлбэ.

Франциин һанамжа тухай Кув де Мюрвиль үгэ хэлэбэ. СССР эбэй договор баталха тухай, мүн Берлин тухай асуудалаар өөрынгөө дурадхалые оруулжа, Европодо «горьтойхон һаад» хээ гэжэ урдань хэлэһэн өөрынгөө үгые тэрэ дахин дабтажа оробо.

Баруун гүрэнүүд «хамтадхаһан түсэбөө» зүблөөнэй үзэмдэжэ табихадаа, тэдэнэр Советскэ Союзай талые харалсажа, тэрэнэй аюулгүй байдалые хангаха гэһэн һанал хүсэлтэй байгаа гэжэ Франциин гадаадын хэрэгүүдэй министр баталан хэлэхэ һэдэлгэ гаргаба.

Франциин гадаадын хэрэгүүдэй министрын һүүлээр ФРГ-гэй делегациие толгойлогшо В. Греве үгэ абаба. Германитай баталха эбэй договорой советскэ проект хадаа «Германиие нэгэдэнги гүрэн болгохо ябадалһаа бодото дээрээ арсана» гэһэн Боннын пропагандын олон дахин буруушаагдаһан хуушарһан шашалдаае тэрэ дахин дабтаба.

Тиихэ зуураа мүнөө сагта Германиин хоёр гүрэнүүдэй хоорондо хэлсээ хэгдэжэ, нэгэдэнги Германи байгуулагдаха юм, Германитай эбэй договор баталха тухай Советскэ Союзай дурадхал энэ зорилгые шиидхэлгэдэ туһалха юм гэһэн бүгэдэндэ мэдээжэ бодото баримтые Греве дурдангүй гараа. Баруун Германиие буу зэбсэгээр зэбсэгжүүлжэ байһан элитэ баримтые далдалха зорилготойгоор, Греве ГДР-дэ «сэрэгэй бэлэдхэл ябуулагдажа байна» гэһэн худал хуурмаг үгэ тарааба.

Һүүлээрнь Великобританиин гадаадын хэрэгүүдэй министр Селвин Ллойд үгэ абажа, Германитай хэхэ эбэй договорой советскэ проектые буруушаагаа. Тэрэнэй һүүлээр СССР-эй делегациие толгойлогшо А. А. Громыко үгэ хэлэбэ.

Баруун гурбан гүрэнүүдэй «хамтадхаһан түсэб» тушаа Советскэ правительствын һанамжые үсэгэлдэр хэлэжэ үгөө һэм гэжэ заагаад, А. А. Громыко нэгэ хэды нэмэлтэ тэмдэглэл хэбэ. «Хамтадхаһан түсэб» хадаа Советскэ Союзай хараа бодолтой зохилдоно гэһэн һэлдэгүүе, тэрэ тоодо Кув де Мюрвилиин һэдэлгые тэрэ буруушааба. Баруун гүрэнүүд, гэжэ тэрэ саашань хэлэнэ, өөһэдынгөө түсэбые таарамжатай дурадхалнууд шэнгеэр харуулха гэһэн байна. Гэбэшье энэ түсэбынь манай зүгһөө буруушаагдаха байна.

Германиин хоёр гүрэнтэй хойшолуулангүй эбэй договор баталха гэһэн Советскэ правительствын дурадхалые буруушааһан К. Гертерэй үгэ тушаа хэлэхэ зуураа, А. А. Громыко иигэжэ хэлэбэ: Германиин газар дээрэ хоёр гүрэнэй байһан ушар немец арадта эбэй договор үгэхэһөө арсаха шалтагаан болоно гэһэн һаналые бидэнэр зүбшөөжэ шадахагүй байнабди. Тиимэһээ иимэ байдалһаа гараха ямар арга бии гээшэб? Тиимэ арга Германитай эбэй договор баталха тухай советскэ проект дотор дурадхагдана. Энэ проект хадаа мүнөө үедэ Германиин газар дээрэ хоёр гүрэн—ГДР болон ФРГ-гэй байһаниие хараадаа абана. Тиимэһээ тэдэнтэй эбэй договор баталха шухала.

Иимэ шиидхэбэри абаа һаа, гэжэ А. А. Громыко үргэлжэлүүлнэ, түүхын ябасатай, мүн уласхоорондын эрхэтэй зохилдохо байна.

Германиин хоёр гүрэн үгы, харин Германи гэжэ уласхоорондын нэрэ бии гэһэн К. Гертерэй баталамжые А. А. Громыко буруушааба.

Бодото байдал дээрэһээ харахада, тиимэ бэшэ, харин Германиин хоёр гүрэн—ГДР, ФРГ түс түстаа дэлхэйн олон эронуудтай дипломатическа, худалдаа наймаанай болон бусад харилсаануудые байгууланхай. Тэдэнэр түс түстаа бэеэ даанхай гүрэн байжа, уласхоорондын үсөөн бэшэ договор баталһан байха юм. Холбоото Штадууд болон баруун бусад гүрэнүүд Германиин Федеративна Республикые бэеэ даанхай гүрэн гэжэ мэдэрээд, тэрээнтэй олон договорнуудые баталһан байна бэшэ аал?

А. А. Громыко иигэжэ саашань онсо тэмдэглэбэ: Германиин үмэнэһөө Германиин мүнөө байһан хоёр гүрэнүүдэй үгэ хэлэхэ эрхые арсаха гээшэ һүүлэй арбан табан жэлэй туршада Германида боложо байһан политическэ хүгжэлтые мэдэрхэгүй ябадал болоно.

Урда жэлнүүдтэ Советскэ правительство ниитэ Германиин правительствотай договор баталха гэһэн хараа бодолтой байгаа юм гэһэн ФРГ-гэй түлөөлэгшын мэдүүлгэдэ харюусаха зуураа, СССР-эй делегациие толгойлогшо иигэжэ хэлэбэ: ниитэ Германиин правительствотай эбэй договор баталха гэһэн дурадхал Советскэ Союз урдань оруулһан байгаа. Советскэ правительство үшөө 1952 ондо иимэ ду[...] оруулаа һэн. Теэд эбэй до[...] энэ проектын зүбшэн хэлс[...] баталагдаагүй байһанай т[...] ветскэ Союз гэмтэй бэшэ, [...] рэ дурадхалые зүбшэн хэлс[...] арсаһан гүрэнүүд, тэрэ тоо[...] гэй правительство гэмтэй [...]

Мүнөөнэй байдал 1952 он[...] тад ондоо ха юм. Ниитэ Гер[...] правительство байгуулха т[...] гай арга боломжонууд мү[...] болонхой. Эдэ арга болом[...] саг соогоо хэрэглэгдээгүй [...] бэлэй. Юундэб гэхэдэ, Бару[...] маниие милитаризацилха по[...] ябуулһанай ашаар Германи[...] гүрэнэй хоорондохи ар[...] нууд бүри ехээр хурсадаж[...] нэр бэе бэеһээ бүри холо [...] байна.

Германитай эбэй договор[...] ха тушаа Германиин арад [...] гөө үгэ хэлэхэ эрхэтэй гэж[...] мэдэрнэбди. Тиимэһээ Гер[...] бодото хоёр гүрэнүүдтэ—ГД[...] хоёрто тиимэ үгэ үгтэхэ ёһо[...]

Германитай баталха эбэ[...] говорой советскэ проект дот[...] маниие зэбсэгжүүлхэ хэрэг[...] лагдана гэһэн үгэнүүд гаран[...] А. А. Громыко хэлэбэ. Тэд[...] үгэнүүдые үһөө хиһаагаа аб[...] дэг Баруун Германиин хүн[...] шээлхэдэ, ФРГ-гэй сэрэгэй [...] Штраус тэрэ дары өөрынгөө[...] гоор хэрэглэхэ байһаниинь [...] шье мэдээжэ. Эбэй дог[...] проект дотор Германи бэе[...] гаалха шухала хэрэгтэй з[...] байхаар хараалагдана. [...] Германи хүршэ гүрэнүүдтэ[...] аюул дахин тохёолдуулха[...] толго хэхэ зэбсэгүүдые аба[...] гүй.

ГДР-дэ «сэрэгэй түхеэрэл[...] дэнэ» гэһэн шашалдаанууд[...] үндэһэ баримтагүй гэжэ А.[...] мыко мэдүүлнэ. ГДР-эй [...] хүсэнүүд тухай тодорхой, [...] дээнүүдые ГДР-эй гадаад[...] гүүдэй министр д-р Больц [...] рэйнгөө үгэ соо хэлэжэ үгө[...]

Хараа бодолоо дүтэлүүл[...] боломжонуудые дүүрээ гэ[...] лохо ябадалые зүбшөөхэг[...] набди. Эбэй договорой [...] түс түс асуудалаарнь, мүн [...] бухэнөөрнь зүбшэн хэлсэж[...] лөөндэ хабаадагшад гол [...] асуудалнуудаар, тэрэшэлэн [...] олон асуудалнуудааршье ха[...] долоо нэгэдүүлхэ арга бол[...] тодорхойлхо ёһотой.

А. А. Громыкын үгэ [...] һүүлээр заседани хаагдаба.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора —46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни—34-05, сельского хозяйства и советского строительства—47-5[...] промышленности и транспорта, пропаганды, информации— 35-14, культуры—24-74, писем и рабселькоров—40-49, отдел переводов, корректорская —35-95, бухгалтерия—37-32. Для междугородных переговоров—[...]

Н01045. Типография Министерства культуры Бурятской АССР. Зак. №[...]